

תוכנית הכנוס המלאה וחוברת תקצירים

הכנוס ה-37 של האגודה
האנתרופולוגית הישראלית

צד עולמי? אנתרופולוגיה של משפחה, שארות ויחסים

טאקומי

המכללה האקדמית כנרת
22-23 באפריל 2009

המכללה האקדמית כנרת
בעמק הירדן

האגודה
האנתרופולוגית
הישראלית

האגודה האנתרופולוגית הישראלית
דואר אלקטרוני: iaa@beitberl.ac.il
כתובת אתר האינטרנט: www.anthropology.org.il

תוכן

3	תודות.....
3	חברי ועד האגודה.....
4	נושא הכנס והקול הקורא.....
9	אורח הכנס: פרופסור מייקל למבק.....
11	תוכנית הכנס – מבט כללי וחלוקה לאולמות.....
13	תוכנית הכנס המלאה.....
13	יום רביעי, 22.4.2009.....
16	יום חמישי, 23.4.2009.....
22	תקצירי ההרצאות והמושבים.....
22	יום רביעי, 22.4.2009
22	רצועת מושבים ראשונה -
22	1. זיכרון משפחתי.....
24	2. דרכון, כתובה ומשפחה: משפחה והמדינה.....
25	רצועת מושבים שנייה.....
26	3. ייצוגים חדשים של הקיבוץ הישן.....
28	5. זיקנה מופלגת: זכרון, משפחה ואמהות.....
30	רצועת מושבים שלישית.....
30	6. לחלוק את הבלתי-רגיל: גילום וסיפור של טראומה, מחלה והעל-טבעי במעגלי משפחה.....
33	7. ילדות וילדים בהקשרים תרבותיים שונים.....
35	8. המשפחה והבניית הזהות הנשית.....
38	9. הורות בקהילות חרדיות.....
40	יום חמישי, 23.4.2009
40	רצועת מושבים רביעית.....
40	10. נדודי משפחה: על משפחה ונישואין בהקשר של הגירה.....
41	11. משפחה, נישואין והדרה.....
44	12. היחיד, החבורה והרעות: המשפחה בדור תש"ח ומקורות השראתו.....
46	רצועת מושבים חמישית.....
46	13. המשפחה והמחשב: אינטרנט, ניו מדיה וטכנולוגית הזיכרון.....
47	14. אתרים של כוח, מרחבים של פרקסיס.....
49	15. האח הגדול - האמנם? מבט "מלמטה" על המשפחה המגוייסת, המולאמת, הממוגדרת, והמדומיינת.....
52	16. דתיים אך רווקים: פרקטיקה, קהילה וייצוגים אמנותיים.....
54	רצועת מושבים שישית.....
54	17. שארות כהליך: עוגנים תרבותיים וכינון משמעות במתח בין אידיאלים למציאות.....
56	18. אנתרופולוגיה כסיפור עם פואנטה: לזכר השניות והחכמה בדרכו של שמואל בן-דור ז"ל.....
57	19. גידול ילדים: הוראות הפעלה, אינטימיות ואידיאלולוגיה.....
59	20. שולחן עגול: קהילה והסולידאריות החדשה.....
59	רצועת מושבים שביעית.....
59	21. בין סמל, טקסט וטקס ביהדות בת זמננו.....
61	22. המשפחה בצג ובדף: ייצוג המשפחה בתקשורת.....
64	23. שולחן עגול: הוראת מבוא אנתרופולוגיה.....

תודות

האגודה מודה למי שתרמו מזמנם, ממרצם ומהידע שלהם
להכנת הכנס:

מערכת הכנס:

עפרה גולדשטיין-גדעוני, לירון שני

תכנית האירוח של פרופ' מייקל למבק:

קרול קדרון, יהודה גודמן, גלית חזן-רוקם

חגיגת ספרים:

ניר אביאלי

תחרות עבודת מ"א:

קרול קדרון

הפקה, ארגון ועריכה:

לירון שני

עזרה מיוחדת בהפקת הכנס:

מאיה מלצר גבע

הפקת הכנס במכללת כנרת:

הסטודנטים, יחידות האירועים והשיווק, הנהלת המכללה

יו"ר האגודה, אורית אבוהב

חברי ועד האגודה:

אורית אבוהב, יו"ר האגודה, המכללה האקדמית בית ברל

ניר אביאלי, אוניברסיטת בן גוריון

יהודה גודמן, האוניברסיטה העברית

עפרה גולדשטיין – גדעוני, אוניברסיטת תל אביב

רית כהן, נציגת הסטודנטים

יוני מזרחי, נציג האנתרופולוגים היישומיים

זאב קאליפון, גזבר, אוניברסיטת בר אילן

קרול קדרון, אוניברסיטת חיפה

שלי שנהב, נציגת המכללות

נושא הכנס והקול הקורא

"צר עולמי?": אנתרופולוגיה של יחסים, משפחה, ושארות

הכנס השנתי השלושים ושבעה של האגודה האנתרופולוגית הישראלית יתארח השנה במכללה האקדמית כנרת בעמק הירדן, סמוך ל"פתחו של גן עדן" וליד קבוצת כנרת, שהייתה בין הראשונות להשתתף בניסוי החברתי שביקש לעצב מחדש בארץ ישראל את היחסים בין היחיד למשפחה ולקולקטיב.

בכנס נבקש לחזור לנושא קלאסי, אך מתחדש באנתרופולוגיה – המחקר הביקורתי של אינטימיות, מערכות יחסים בין אדם לזולת, משפחה ושארות. בכינוס נבקש לגייס מחדש את ארגז הכלים האינטלקטואלי של האנתרופולוגיה כדי לחשוב על מערכות יחסים בין קרובים. ננסה לעמוד מחדש על מקומה של המשפחה במעגל הקרוב והרחוק יותר, ועל השינויים החברתיים שהתרחשו בעשורים האחרונים בצורות הקיום האינטימיות בעולם המערבי בכלל ובישראל בפרט.

בחלוקת העבודה השכיחה בין הדיסציפלינות הקרובות בישראל, ניכר שהמונח "שארות" נפוץ יותר באנתרופולוגיה לעומת המונח "משפחה" הנפוץ יותר בסוציולוגיה. האנתרופולוגיה נטתה לדון בחברות מסורתיות שבהן מערכת השארות נתפסה כדומיננטית בעיצוב החיים החברתיים, ואילו הסוציולוגיה נטתה לחקור בעיקר את המערב המודרני שבו לכאורה התערער משקלה החברתי המכריע של מערכת השארות. זאת ועוד, בשעה שסוציולוגים נוטים להניח את המבנה המשפחתי כמובן מאליו ולחקור את הקשרים בינו למעמד או מגדר, המחקר האנתרופולוגי, לפחות זה הביקורתי, מציב סימני שאלה על עצם המובנות מאליה של צורת הקיום החברתית הגלומה במשפחה, ומבקש לעמוד על המרכיבים וההקשרים החברתיים שבונים אותה ואת תחליפיה החברתיים.

ההתעניינות האנתרופולוגית ביחסים, במשפחה ובשארות מקורה כבר מלידתה של הדיסציפלינה לפני למעלה ממאה שנים. היא נבעה ממסורות אינטלקטואליות מגוונות הן באנתרופולוגיה עצמה, והן ברעיונות מתחומים מקבילים ששימשו לה לפרקים כמקור השראה ואתגר. החתירה הרומנטית במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה לאתר מחדש – ומחוץ למיתוס הדתי, את תולדות משפחת האדם. זו דחפה את האנתרופולוגיה לעסוק בשאלת הזיקות בין צורות הקשר החברתי הגלום ביחסי שארות בחברות שבטיות, לבין העבר הפרהיסטורי של האנושות. כך למשל, לואיס הנרי מורגן (Morgan) חתר למצוא רמזים בתוך מונחי השארות של חברות בימיו למבנה החברתי והחוקי של היחידות החברתיות בעבר הטרומ-תרבותי של האנושות, ולשחזרו בעזרת מה שנתפס כשרידים לא מפותחים של אותו עבר רחוק. במקביל, ביקשו מרקס ואנגלס (Marx and Engels) לעקוב אחרי התפתחות החברות האנושיות באמצעות ניתוח הזיקות שבין מבנה המשפחה ליחסי המגדר ולבעלות על אמצעי הייצור.

האנתרופולוגיה הבריטית, ובמרכזה הפונקציונליזם החברתי, הניחה שיחסי שארות מחזיקים את לב-לבו של המבנה החברתי בכלל. על בסיס זה היא העמידה את ההבחנה העמוקה בין המסורת למודרני, שכן בחברות המסורתיות מכלול החיים החברתיים – הכלכלה, הדת, הפוליטיקה, המיתוס והחוק – נשען על יחסי שארות ונועד לחזקם. בניגוד לה, האנתרופולוגיה הסטרוקטוראלית מבית מדרשו של לוי-שטראוס (Levi-Strauss) שאפה לעקוב אחרי המבנים הלוגיים של יחסי השארות, ולא דווקא אחרי הקונקרטיים החברתיים שלהם. לוי-שטראוס העניק ליחסי השארות מעמד מפתח ביחסי חליפין, לצד סחורות ורעיונות, ומיוחסת לו התובנה, שעצם המעבר מ"טבע" ל"תרבות" התרחש כשהאדם נוכח לדעת כי כדאי לו לוותר על קשר נישואין עם אחותו ולהינשא לבת יריבו.

חלק ממסורות המחקר הללו דעכו במחצית השנייה של המאה העשרים, ואולם חלקן ממשיכות לרתק אנתרופולוגים ולהתחדש באמצעות פרספקטיבה ביקורתית עליהן. כך למשל גם כיום, הקטגוריות של "טבע" ו"תרבות" משמשות כאבני יסוד מושגיות להבנתם של משפחה ושארות, גם אם השימוש במושגים הללו מעודן ומורכב ביותר, וגם כאשר האנתרופולוגים מבקשים לחשוב על שארות דווקא בחברות מודרניות, מערביות. למשל, האנתרופולוג האמריקני, דיוויד שניידר (Schneider), טען כי תפיסת השארות האמריקאית היא אחת מהתשתיות של האידיאולוגיה האמריקאית, כי היא מציינת את חשיבותה של סולידאריות במעגלים חברתיים, והיא משמשת כסמל תרבותי מרכזי בשיח הלאומי, הדתי, והעירוני.

מכיוון אחר, הפריחה של גישות ביקורתיות באנתרופולוגיה תרבותית, פסיכולוגית ורפואית הביאה למחקרים רבים אשר עקבו אחרי הפוליטיקה של הרגשות בתוך חיי היום יום בכלל וביחסים אינטימיים בפרט. כך למשל זוהתה אמביוולנטיות כמרכיב מרכזי במערכות יחסים בין שארים, והובהרו זיקות שבין שארות ליחסי כוח מגדריים. בהמשך עולות שאלות ביקורתיות נוספות ביחס לאופן שבו יחסי שארות מומצאים, מושלכים ומפורשים כדי לחזק או לברר מחדש יחסי כוח ויחסי מגדר.

על עצם המושגים "יחסים", "משפחה" ו"שארות" ראוי לחשוב מחדש בעזרת פרספקטיבה אנתרופולוגית שתאפשר אולי מבט בהיר יותר על השינויים החברתיים מרחיקי הלכת בשנים האחרונות, שבהן בולט, למשל, הגיוון במושג ה"משפחה". לדוגמא, בישראל מתנהל מאבק ציבורי סביב דמותה של המשפחה הלגיטימית, אף אם אין לו הד ציבורי רחב. אנו עדים להתרבות גוברת של היחידות החברתיות המכונות "משפחות חד-הוריות" וכן זוגות או משפחות של בני אותו מין הבוחרות להביא ילדים לעולם או לאמצם. קיימים פערים עמוקים בין השינויים הללו ובין ההכרה של החוק. אף שהחקיקה מתקדמת בישראל בעניינים אלה יש לבחון את האופנים בו מיוצרת המשפחה בידי המדינה, מערכות החינוך ותקשורת ההמונים. בנוסף, הופעתם של פרויקטים של העצמי כגון קבוצות תמיכה, תנועות חברתיות ודתיות חדשות, מאתגרים את הדיאלקטיקה בין העצמי למשפחה, ומעוררים יחס של חשדנות כלפי יחסים משפחתיים. הזיכרון האישי פועל לפרק, אך גם לעצב מחדש את קשרי המשפחה.

כנינוס נבקש לעקוב אחרי יחסים, משפחה ושארות מתוך מגוון של חתכים חברתיים ונקודות ראות שונות. אנו מבקשים לעודד מושבים והרצאות שיעסקו בנושאים הבאים:

1. **יחסיות תרבותית:** מה מקומן של שארות ושל משפחות בהקשרים תרבותיים מגוונים? בתוך החברה בישראל ובהשוואה בין ישראל למקומות אחרים. כיצד משפיעים, למשל, אידיאולוגיות דתיות, קשר למסורות, אירוצנטריזם, קולוניאליזם ופוסט קולוניאליזם על החוזקה או הלגיטימיות של מבנים שונים של משפחה ושארות.
2. **הורות, הורים, ילדות וילדים:** מהו טיבה של ה"משפחה" ומה מאפיין אותה מבחינת היחסים והמגדריים, היחסים בין הדורות, והיחסים בין אחים?
3. **הדיאלקטיקה בין העצמי והמשפחה בהקשר פוסט מודרני:** מה טיבם של גבולות העצמי או גבולות היחיד הפועל בהקשרים חברתיים חדשים כמו קבוצות תמיכה, תנועות חברתיות ודתיות חדשות או נסיעות שורשים. מה מתרחש ביחסים בין היחיד למשפחה בפרויקטים חברתיים שמבודדים את היחידים ממשפחתם? כיצד חווים היחידים את השתייכותם החברתית ומה מקומה של המשפחה, תפקידיה ותפקודה בהקשרים אלו?
4. **משאבים:** מהם הקשרים הנמתחים בין יחסים ומשפחות ובין משאבים חומריים, פוליטיים ואחרים?
5. **אתניות, לאומיות, המדינה:** מהם הקשרים בין משפחה ובין לאומיות? מה תפקידיה של המדינה בעיצובן או בגיוסן של משפחות שונות בהקשרים שונים, ובייחוד אתניים ולאומיים? וכיצד מנוהל הממשק שבין מדינה, בירוקרטיה ומשפחה?
6. **המשפחה בעידן טרנס-לאומי וגלובלי:** כיצד המשפחה מתמודדת בעידן החדש של גבולות משתנים וריבוי זהויות? מה השפעתם של תהליכים גלובליים כגון הגירה, גלות, פליטות או רצח עם על היחסים הבין-אישיים והבין-דוריים בתוך המשפחה?
7. **תהליכי שינוי:** כיצד ובאילו אופנים מתהוות משפחות חדשות וכיצד מתנהל משא ומתן סביבן בספירה הציבורית?
8. **יחסים ופוליטיקה של אינטימיות:** בהתחשב בטשטוש הגבולות בין הפרטי והציבורי, כיצד מנוהלות מערכות יחסים אינטימיות וכיצד הן נקשרות לשאלות על טיבה של זוגיות ומשפחתיות.

האגודה האנתרופולוגית הישראלית
הכנס השנתי ה-37
"צר עולמי? – אנתרופולוגיה של משפחה שארות ויחסים"
המכללה האקדמית כנרת 22-23.4.2009

Call for Papers
The Annual Meetings of the Israel Anthropological Association
Kinneret Academic College-Emek Ha-Yarden
April 22-23, 2009

The 37th annual meetings of the Israel Anthropological Association will be hosted by the Kinneret Academic College in the Jordan Valley, near the "gates of paradise" and Kibbutz Kinneret (one of the first experiments in creating a new model of social relations between the individual, the family and the collective).

This year's meetings will return to the classic (though ever renewing) subject of critical research on intimacy, human relations, family and kinship. Our meetings will attempt to re-activate the intellectual toolbox of anthropology in order to think about relations between kin. We will attempt to re-analyze the place of family in the inner and wider circles of human behavior and to examine the changes in the family in recent years both in the West and in Israel.

In the "distribution of labor" between anthropology and related disciplines, anthropologists use the term "kinship" while sociologists use the term "family". Anthropologists tended to examine traditional cultures where kinship was seen as the dominant element in social interaction, while sociologists tended to examine modern Western society where family had apparently lost its importance in society. Furthermore, the sociologists tend to see family structures as a "given" and examine class and gender. Anthropology, at least in its critical form, questions these "givens" about the family and try to understand the components and the connections which construct family and the social systems which replace it.

Anthropological interest in relations, family and kinship dates back to the very birth of the discipline over a century ago. It flowed from the intellectual tradition of both anthropology and related disciplines and served as both a source and a challenge. The romantics of the late 19th century attempted to discover (outside the religious myth) the pre-history of Man. This model pushed anthropologists to study the connections between tribal kinship and human pre-history. For example, Lewis Henry Morgan attempted to find clues in the kinship terminology of traditional societies as to the social structures of more ancient times and to understand the apparent "remnants" of these forms in modern society. At the same time, Marx and Engels tried to understand societal development by analyzing the connections between family structure, gender and the means of production.

The British Anthropologists, in particular the Functionalists, hypothesized that kinship maintained the very core of the social structure. On this basis, they differentiated between the traditional and the modern. In the traditional society, the totality of social life (economic, religious, politics, myth and law) rested on kinship relations and reinforced them. On the other hand, the Structural Anthropologists (Levi-Strauss and his students) attempted to search out the logical structures of kinship relations, not necessarily their social concreteness. Levi-Strauss attributed to kinship relations a central status in exchange relations (along with goods and ideas). In particular, kinship demonstrates that the change from "nature" to "culture" occurs when Man realizes that it is advantageous to relinquish the desire to marry one's sister in order to marry his enemy's daughter.

Some of these research traditions died out in the second half of the 20th century, but others continue to capture the imagination of anthropologists and to renew themselves through critical perspectives. Today, the categories of "nature" and "culture" serve as the foundation of our understanding of family and kin, though the use of those is delicate and nuanced when anthropologists attempted to think about kinship in modern Western societies. The American anthropologist, David Snyder, claimed that the perception of American kinship is one of the bases of American ideology, because it signifies the importance of solidarity with one's social circles and these relationships serve as a central symbol in the national, religious and urban discourses.

In another direction, the flowering of critical approaches in social, psychological and medical anthropology have produced many research projects which followed the politics of emotions in everyday life, in particular within intimate relations. For example, the discovery that ambivalence is a central component in the relations between kin and clarified connections between kinship and gender in power relations. Furthermore, additional critical questions need to be asked about how kinship relations are created, presented and interpreted in order to understand power relations and gender.

Even the very terms "relations", "family" and "kinship" are worthy of serious review through the anthropological perspective. Perhaps this will give us a clearer view of the massive social changes of recent years, where rapidly changing views about the family are the most striking feature. For example, in Israel there is a public debate on the image of the legitimate family, even if it is quiet. In recent years, there is a rapid rise in "single parent" families and families with same sex parents who decide to have children or adopt. There exists a deep divide between these changes and the legal system. It is vital to examine the manner in which family is constructed by the state, the educational system and the media. Finally, the appearance of self-help projects like support groups, new social and religious movements challenge the dialectics between self and family, and raise suspicions toward family relations. Personal memories may work to break down family relations or to rebuild them in new ways.

At this year's meetings, we will attempt to examine relations, family and kinship in a broad spectrum of theories and methods. We are encouraging sessions and papers dealing with the following fields:

- 1) **Cultural Relativity:** What is the place of kinship and family in different cultural contexts (in Israel and in comparison to other societies)? For example, how does euro-centrism, colonialism and post-colonialism affect the legitimacy of different social structures, like family and kinship.
- 2) **Parenting, Parents, Childhood and Children:** What is the nature of the "family" and what characterizes it in terms of gender relations, inter-generational relations and sibling relations.
- 3) **The Dialectics between Self and the Family in the Post-Modern Context:** What is the nature of the boundaries of the self or the individual in new social contexts like support groups, new social and religious movements or tourism in search of roots? What happens to the relations between the individual and the family in social projects which isolate the individual from the family? How do individuals experience social belonging and what is the place of the family, its role and functioning in these contexts?
- 4) **Resources:** What connections are stretched between the family relations and material, political and other relations?

האגודה האנתרופולוגית הישראלית
הכנס השנתי ה-37
"צר עולמי? – אנתרופולוגיה של משפחה שארות ויחסים"
המכללה האקדמית כנרת 22-23.4.2009

- 5) **Ethnicity, Nationalism and the State:** What are the connections between family and nationalism? What is the role of the state in structuring enlisting different families in different contexts, in particular ethnic and national? How is the continuity between the state, the bureaucracy and the family maintained?
- 6) **The Family in an Era of Trans-nationalism and Globalization:** How is the family coping in the new age of of changing borders and multiple identities? What is the effect of global processes like immigration, exile, refugees or genocide on inter-personal and inter-generational relations in the family.
- 7) **Change:** How are the new forms of the family negotiated in the public discourse?
- 8) **The Relations and Politics of Intimacy:** Considering the blurring of the borders between the private and the public, how are intimate relations managed and how does this relate to the nature of family relations?

אורח הכנס: פרופסור מייקל למבק (אוניברסיטת טורונטו)

Professor Michael Lambek

B.A. (McGill), M.A., Ph.D. (Michigan)

Contact Information:

Phone: (416) 287- 7312

Office: B532

E-mail: lambek@scar.utoronto.ca

Department: [Anthropology](#)

During 2006-2008 Professor Lambek holds a split appointment between UTSC and the London School of Economics. At UTSC he has begun a Canada Research Chair in the Anthropology of Ethical Life. He conducts ethnographic research in Switzerland as well as long-term fieldwork in the Indian Ocean islands of Mayotte and Madagascar. He has carried out research and written on spirit possession, Islam, the anthropology of knowledge, therapeutic practice, memory, and historicity, among other topics. He is currently interested in the intersection of anthropology with philosophy and especially in articulating the moral basis of action. In 2003-2005 Professor Lambek served as President of the Society for the Anthropology of Religion. His presidential address, also delivered as inaugural lecture at the LSE, was on "Sacrifice and the Problem of Beginning." He was elected a fellow of the Royal Society of Canada in 2000

Professor Lambek's books have been short-listed for the Innis Book Prize, the Herskovits Award, and the Victor Turner Prize. He is also the founding editor of Anthropological Horizons: Ethnography, Culture, Theory at University of Toronto Press; has served as co-editor of Social Analysis; and sits on the editorial board of New Departures in Social and Cultural Anthropology at Cambridge University Press and the advisory board of Anthropologica. Professor Lambek has numerous publications in American Ethnologist, Culture, Comparative Studies in Society and History, etc. Publications forthcoming in 2006-07 include an essay on anthropology for the Oxford Handbook of Religion and Science, book chapters on learning religion, kinship and memory, deixis and deity, and Sakalava mythopraxis, and the lecture on sacrifice in JRAI.

His published books are:

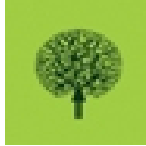
- Human Spirits: A Cultural Account of Trance in Mayotte (Cambridge University Press, 1981)
- Knowledge and Practice in Mayotte: Local Discourses of Islam, Sorcery and Spirit Possession, (University of Toronto Press, 1993)
- Tense Past: Cultural Essays in Trauma and Memory (edited with Paul Antze, Routledge, 1996)
- Bodies and Persons: Comparative Perspectives from Africa and Melanesia (edited with Andrew Strathern, Cambridge 1998)
- Ecology and the Sacred (edited with Ellen Messer, Univ. of Michigan Press, 2001)
- A Reader in the Anthropology of Religion (Blackwell, 2002)
- The Weight of the Past: Living with History in Mahajanga, Madagascar (Palgrave, 2002)
- Illness and Irony (edited with Paul Antze, Berghahn, 2003)
- (Editor) Reader in the Anthropology of Religion (Blackwell Anthologies in Social and Cultural Anthropology, 2008)

תוכנית הכינוס – מבט כללי – לפי אולמות

יום רביעי 22.4.2009

אולם:	החבורה	החמולה	השבט	כנרת / פאטיו
10:00 – 9:30	קליטה והרשמה			
11:30 - 10:00	רצועת מושבים ראשונה			
	דרכון, כתובה ומשפחה: משפחות והמדינה	זיכרון משפחתי		
11:45 - 11:30	אתנחתא			
13:15 - 11:45	רצועת מושבים שנייה			
	זקנה מופלגת: זיכרון, משפחה ואמהות	העצמי והמשפחה- דיאלוג או עימות?	ייצוגים חדשים של הקיבוץ הישן	
14:15- 13:15	ארוחת צהרים			
15:15- 14:15	מליאה (אולם "השבט") – אספת חברים			
16:00- 15:15	מליאה (אולם "השבט") – תחרות עבודת מ.א. מצטיינת			
16:15- 16:00	אתנחתא			
17:45 - 16:15	מליאה (אולם "השבט") Prof. Michael Lambek: "Kinship as Gift and Theft: Acts of Succession in Mayotte"			
19:30- 18:00	רצועת מושבים שלישית			
	ילדות וילדים	המשפחה והבניית הזהות הנשית	לחלוק את הבלתי-רגיל: גילום וסיפור של טראומה, מחלה והעל-טבעי במעגלי משפחה	הורות בקהילות חרדיות
19:30	ארוחת ערב חגיגית			
	פלמנקו, ענבל כהן: Jondo Baile ריקוד עמוק; פלמנקו ממבט אוטואתנוגרפי			

יום חמישי, 23.4.2009

אולם:	החבורה	החמולה	השבט	כנרת / פאטיו
9:30 - 9:00	הרשמה			
11:00-9:30	רצועת מושבים רביעית			
	נדודי משפחה: על משפחה ונישואין בהקשר של הגירה	היחיד, החבורה והרעות: המשפחה בדור תש"ח ומקורות השראתה	משפחה, נישואין והדרה	
11:15 - 11:00	אתנחתא			
12:45 - 11:15	רצועת מושבים חמישית			
	האח הגדול - האמנם?: מבט "מלמטה" על המשפחה המגויסת, המולאמת, הממוגדרת, והמדומיינת	דתיים אך רווקים: פרקטיקה, קהילה וייצוגים אמנותיים	אתרים של כוח, מרחבים של פרקסיס	המשפחה והמחשב: אינטרנט, ניו מדיה וטכנולוגית הזיכרון
13:45- 12:45	ארוחת צהרים			
14:45- 13:45	מליאה - חגיגת ספרים (אולם "השבט")			
16:15- 14:45	רצועת מושבים שישית			
	אנתרופולוגיה כסיפור עם פואנטה: לזכר השניות והחכמה בדרכו של שמואל בן-דור ז"ל	גידול ילדים: הוראות הפעלה, אינטימיות ואידיאולוגיה	שארות כתהליך: עוגנים תרבותיים וכינון משמעות במתח בין אידיאלים למציאות	שולחן עגול - קהילה וסולידאריות חדשה
16:30 - 16:15	אתנחתא			
18:00 - 16:30	רצועת מושבים שביעית			
	שולחן עגול - הוראת מבוא לאנתרופולוגיה	המשפחה בצג ובדף: ייצוג המשפחה בתקשורת	בין סמל, טקסט וטקס ביהדות בת זמננו	
19:00- 18:00	מליאה (אולם "השבט") – מושב מסכם: אנתרופולוגים בעת סערה: משמעויות מקומיות בשעת חירום			

תוכנית הכנס המלאה

יום רביעי, 22.4.2009

9:30 – 10:00 הרשמה

10:00 - 11:30 רצועת מושבים ראשונה:

שם המושב: דרכון, כתובה ומשפחה: משפחות והמדינה

יו"ר: יפה מושקוביץ (מכללת כנרת):

Uri Davis, (AL-QUDS University) Family, Nationality, State: Case 10:20- 10:00

Study of One Hybrid Palestinian Family (the Author`s)

10:40 - 10:20 **זאב קאליפון** (אוניברסיטת בר אילן),

Polygyny as symbol: the Request to Legalize Polygyny for Sepharadi Jews

11:00 - 10:40 **נועה לויכטר** (אוניברסיטת בן-גוריון), "הדרכון האירופי שלי הוא ציוני": על היבטים

לאומיים של רכישת אזרחות נוספת

11:20 - 11:00 מגיבה: **יפה מושקוביץ** (מכללת כנרת)

11:30 - 11:20 **דין**

שם המושב: **זיכרון משפחתי**

יו"ר: **רבקה איזיקוביץ** (אוניברסיטת חיפה)

10:20- 10:00 **צפרירה שחם** (סמינר הקיבוצים), אימהות כואבת בחשאי - יומני גידול ילדים של נשות הדור

הראשון בקיבוצים

10:40 - 10:20 **חן ברם** (האוניברסיטה העברית), לצ'ורטקוב ובחזרה: ילידי א"י המנדטורית במסע

שורשים משפחתי

11:00 - 10:40 **מאיה מלצר-גבע** (מכללת כנרת), בת, נכדה, אנתרופולוגית – אוטו-אתנוגרפיה משפחתית

11:20 - 11:00 מגיבה: **רבקה איזיקוביץ** (אוניברסיטת חיפה)

11:30 - 11:20 **דין**

11:45 - 11:30 **אתנחתא**

13:15 - 11:45 רצועת מושבים שנייה:

שם המושב: **ייצוגים חדשים של הקיבוץ הישן**

יו"ר: **תמר אלזור** (האוניברסיטה העברית)

11:55 - 11:45 **קרן פרידמן-פלג** (האוניברסיטה העברית בירושלים), הערות פתיחה

האגודה האנתרופולוגית הישראלית
הכנס השנתי ה-37
"צר עולמי? – אנתרופולוגיה של משפחה שארות ויחסים"
המכללה האקדמית כנרת 22-23.4.2009

רן טל (במאי) "ילדי השמש" (סרט תיעודי, הד-ארצי, 2007)	12:15 - 11:55
טלי תמיר (אוצרת), "לינה משותפת: קבוצה וקיבוץ בתודעה הישראלית" (תערוכה קבוצתית, ביתן הלנה רובינשטיין, 2005).	12:35 - 12:15
הלית מיכאלי, (במאית ושחקנית, החוג לאומנות התיאטרון, אוניברסיטת תל-אביב), "השכבה" (הצגה, 2009).	12:55 - 12:35
מגיבה: תמר אלמור (האוניברסיטה העברית בירושלים)	13:15 - 12:55

שם המושב: **העצמי והמשפחה-דיאלוג או עימות?**

יו"ר: **טליה שי** (המרכז האוניברסיטאי אריאל)

ג'רלד סאק (מכללת צפת), יחסי יחיד וקבוצה: עסקאות בנישואין ושארות בקרב שבטים דרום אפריקאים	12:05 - 11:45
שלומי דורון (המכללה האקדמית אשקלון), פוריות, משפחה ויחסים בקרב 'חוזרות בתשובה' בעולם החרדי	12:25 - 12:05
טליה שי (המרכז האוניברסיטאי אריאל), האם אוכל להיות יחד וגם לחוד? מחקר משווה של קבוצות תיאטרון	12:45 - 12:25
מגיב: זאב קאליפון (אוניברסיטת בר-אילן)	13:05 - 12:45
דין	13:15 - 13:05

שם המושב: **זקנה מופלגת: זיכרון, משפחה ואמהות**

יו"ר: **טובה גמליאל**, (אוניברסיטת בר אילן)

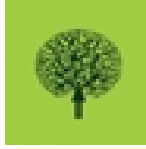
ירון יבלברג – (אוניברסיטת תל אביב), זיכרון וטראומה בזקנה מופלגת: אתנוגרפיה בקבוצת "עמך"	12:05 - 11:45
שרון רמר ביאל (אוניברסיטת תל אביב), משפחה בזקנה המופלגת: מסגרת משמעות נעדרת תפקוד	12:25 - 12:05
אילנה מזרחי (אוניברסיטת תל אביב), זהות אימהית בזקנה מופלגת (+80) בקיבוץ שיתופי-משתנה	12:45 - 12:25
מגיבה: טובה גמליאל , (אוניברסיטת בר אילן)	13:05 - 12:45
דין	13:15 - 13:05

14:15 - 13:15 – **ארוחת צהרים**

15:15 - 14:15 – **מליאה - אסיפת חברים**

16:00 - 15:15 – **מליאה - תחרות עבודת מ.א. מצטיינת**

יו"ר: **קרול קידרון** (אוניברסיטת חיפה)

מליאה חגיגית – 17:45- 16:15

יו"ר: אורית אבוהב

ברכות : פרופ' רחל לוי שיף, הראש האקדמי, מכללת כנרת

דר' זאב דרורי, מנכ"ל, מכללת כנרת

"Kinship as Gift and Theft: Acts of Succession in Mayotte"

פרופ' מייקל למבק, אוניברסיטת טורונטו - Prof. Michael Lambek, University of Toronto

רצועת מושבים שלישית: – 19:30- 18:00

שם המושב: לחלוק את הבלתי-רגיל: גילום וסיפור של טראומה, מחלה והעל-טבעי במעגלי משפחה

יו"ר: יהודה גודמן (האוניברסיטה העברית) – המושב יתקיים באנגלית

18:20 - 18:00 קרול קדרון (אוניברסיטת חיפה),

Embodying the Traumatic-Past: Holocaust-Descendant Embodied `Knowledge` of the Genocide Past

18:40 - 18:20 יהודה גודמן (האוניברסיטה העברית),

Married to a Devil-Woman? Familial Contested Narratives of Extraordinary Illness Experiences

19:00 - 18:40 מיכל פגיס (אוניברסיטת תל אביב)

Inner-Worldly Equanimity: Meditation ,Emotional Autonomy and Family Life

דין 19:30 - 19:00

שם המושב: ילדות וילדים

יו"ר: איל בן ארי (האוניברסיטה העברית)

18:20 - 18:00 תמר ערב (האוניברסיטה העברית), משחק ילדים? ביטוי ועיצוב יחסי כוחות בקרב ילדים

באמצעות המשחק הסוציו-דרמטי

18:40 - 18:20 סמדר בראק (האוניברסיטה העברית), הבנייה של גוף דתי אצל ילדים בתנועות אוונגליסטיות:

בין גוף אקסטאטי למוסר?

19:00 - 18:40 איל בן ארי (האוניברסיטה העברית),

Transnational Similarities, Ethno-theories and Child Development: Early Childhood Education in Japan

19:20 - 19:00 מגיבה: ברכה אלפרט (מכללת בית ברל)

דין 19:30 - 19:20

שם המושב: : המשפחה והבניית הזהות הנשית

יו"ר: **תמר אלאור** (האוניברסיטה העברית)

18:00 - 18:20 **גילי המר** (האוניברסיטה העברית), "אהבה ממבט ראשון?" זוגיות ואינטימיות בקרב נשים

עיוורות

18:20 - 18:40 **רות פרסר** (אוניברסיטת בר אילן), משפחות שבוחרות ואלו שלא בסיפורי חיים של נשים נשואות

שבחרו לחיות כלסביות

18:40 - 19:00 **נגה בובר בן-דוד** (האוניברסיטה העברית), נשים צועניות בירושלים – פרדוקס של השכלה

ושוליות

19:00 - 19:20 **מגיבה: תמר אלאור** (האוניברסיטה העברית)

19:20 - 19:30 **דין**

שם המושב: : הורות בקהילות חרדיות

יו"ר: **יורם בילו** (האוניברסיטה העברית)

18:00 - 18:20 **אורנה שני** (חוקרת עצמאית), הורות חרדית: ילדים של קהילה

18:20 - 18:40 **שרה זלצברג** (האוניברסיטה העברית), השיח על המיניות בחברה החרדית כבבואה

לשינויים ביחסי הורים-ילדים במשפחה החרדית

18:40 - 19:00 **סימה זלצברג** (המרכז האוניברסיטאי אריאל), מקומם של הורים בקבוצה חסידית

קיצונית בתהליך ההשתדכות של ילדיהם

19:00 - 19:20 **מגיב: יורם בילו** (האוניברסיטה העברית)

19:20 - 19:30 **דין**

19:30 **ארוחת ערב חגיגית והמופע:**

Jondo Baile ריקוד עמוק; פלמנקו ממבט אוטואתנוגרפי

יום חמישי, 23.4.2009

9:00 - 9:30 - הרשמה

11:00-9:30 – **רצועת מושבים רביעית:**

שם המושב: **נדודי משפחה: על משפחה ונישואין בהקשר של הגירה**

יו"ר: **ציפי עברי** (אוניברסיטת חיפה)

09:30 - 09:50 **סיגל רון** (אוניברסיטת בן גוריון) "יש לי משפחה יפה, נהדרת!" - מגדר ושיח מזרחיות/ישראליות

בקרב נשים מזרחיות בנות הדור השני

09:50 - 10:10 **ליליאן אבו-טביך** (אוניברסיטת בר אילן), נשים פלסטיניות בישראל מסבירות את הגירתן עם

הנישואין לביתם של בני זוגן

האגודה האנתרופולוגית הישראלית
הכנס השנתי ה-37
"צר עולמי? – אנתרופולוגיה של משפחה שארות ויחסים"
המכללה האקדמית כנרת 22-23.4.2009

10:30 - 10:10 **פאולינה צלניק** (מכללת בית ברל), המשפחה בעלת הזהויות המסוכנות - עולי ברית המועצות לשעבר בסבך הביורוקרטיה

11:00 - 10:30 **דין**

שם המושב: **משפחה, נישואין והדרה**

יו"ר: **ענבל סיקורל** (מכללת אשקלון)

09:50 - 09:30 **מיכל רום** (אוניברסיטת בר אילן ומכללת אשקלון), "שם אחד למשפחה אחת": על סוגיית שם המשפחה לאחר הנישואין בישראל

10:10 - 09:50 **ענבל סיקורל** (מכללת אשקלון), **רחל שרעבי** (מכללת אשקלון ואוניברסיטת בר אילן), מרעיה טמאה לאישה דתייה: מנהגי נידה בקרב עולות מאתיופיה

10:30 - 10:10 **יונינה דור** (מכללת אורנים) הסיפור על גירוש הנשים הנוכריות כאמצעי לגיבוש הקהילה היהודית בימי שיבת ציון

10:50 - 10:30 **הילה צבן** (אוניברסיטת בן גוריון), "המשפחה לא יכולה להתגרש ממך": אתגרים סביב נישואים מעורבים בין ישראלים-יהודים לזרים

11:00 - 10:50 **דין**

שם המושב: **היחיד, החבורה והרעות: המשפחה בדור תש"ח ומקורות השראתה**

יו"ר: **אפרת קנטור** (מכללת כנרת)

09:50 - 09:30 **סמדר סיני** (אוניברסיטת בר אילן), יחסי ושארות במחנה החלוצי- "השומר" כמשל

10:10 - 09:50 **מנחם קנדלשיין** (אוניברסיטת בר אילן), היחיד והחבורה – בין הבניית זהות להבניית מציאות

10:30 - 10:10 **גבריאלה ספקטור-מרזל** (אוניברסיטת בן-גוריון), גבר צבר לא מזדקן: ייצוג המשפחה בסיפורי חיים של קציני תש"ח

10:50 - 10:30 מגיבה: **אפרת קנטור** (מכללת כנרת)

11:00 - 10:50 **דין**

11:15 - 11:00 **אתנחתא**

11:15 - 12:45 – **רצועת מושבים חמישית:**

שם המושב: **המשפחה והמחשב: אינטרנט, ניו מדיה וטכנולוגית הזיכרון**

יו"ר: **יוני מזרחי** (מכללת עמק יזרעאל)

11:35 – 11:15 **רבקה שטטפלד** (מכללת בית ברל), הכרויות, זוגיות ובגידות באתרי הכרויות באינטרנט

11:55 – 11:35 **דניאל הורביץ** (Jewish Family research Association Israel), תהליכים וכלים גנאלוגיים לאנתרופולוגים

12:15 - 11:55 מגיב: **יוני מזרחי** (מכללת עמק יזרעאל)

12:45 - 12:15 דיון

שם המושב: **אתרים של כוח, מרחבים של פרקסיס**

יו"ר: ג'קי פלדמן (אוניברסיטת בן-גוריון)

11:35 - 11:15 **אורי שוורץ** (אוניברסיטה העברית), לעצום עיניים ולצפות: צילום במקום

הקדוש מבעד לעדשת תיאוריית הפרקסיס

11:55 - 11:35 **אייל כץ** (אוניברסיטת בן-גוריון), כולנו באותה סירה: הפוליטיקה של האין-מרחב

12:15 - 11:55 **ג'קי פלדמן** (אוניברסיטת בן-גוריון), ברובים הבאים לארץ ישוע: האמריקניזציה של

ארץ הקודש

12:35 - 12:15 מגיב: **דני רבינוביץ** (אוניברסיטת תל אביב)

12:45 - 12:35 דיון

שם המושב: **האח הגדול - האמנם?: מבט "מלמטה" על המשפחה המגויסת, המולאמת, הממוגדרת,**

והמדומיינת

יו"ר: **אסתר הרצוג** (מכללת בית ברל), **קרול קדרון** (אוניברסיטת חיפה)

11:35 - 11:15 **קרן פרידמן פלג** (האוניברסיטה העברית), גבר, אישה, הפרעה: בין

המשפחה הפרטית ללאומית

11:55 - 11:35 **קרול קדרון** (אוניברסיטת חיפה), קשרי משפחה מגויסים באתרי הנצחת השואה:

הבניה הגמונית או סוכנות בין-דורית?

12:15 - 11:55 **אבי שושנה** (אוניברסיטת בר-אילן), סדרי משפחה-מדינה וביוגרפיות אלטרנטיביות:

בוגרי "הפנימייה- למחוננים-טעוני-טיפוח" ואחיהם

12:35 - 12:15 מגיבה: **אסתר הרצוג** (מכללת בית ברל)

12:45 - 12:35 דיון

שם המושב: **דתיים אך רווקים: פרקטיקה, קהילה וייצוגים אמנותיים**

יו"ר: **הרווי גולדברג** (האוניברסיטה העברית)

11:35 - 11:15 **ארי אנגלברג** (האוניברסיטה העברית), חיים דתיים ללא משפחה: אתגרים רעיוניים

ומעשיים

11:55 - 11:35 **רינה רוטלינגר ריינר** (מכללת תלפיות), רווקות אורתודוקסית כמערערת נורמות

חברתיות: יצוג ה"ביצה" בתיאטרון ובטלביזיה

12:15 - 11:55 **אורית הירש** (אוניברסיטת תל אביב), היכוני לביאת המשיח/הגבר - נשים חילוניות

ורווקות בקהילת חב"ד המשיחית

12:35 - 12:15 מגיב: **הרווי גולדברג** (האוניברסיטה העברית)

12:45 - 12:35 דיון

13:45- 12:45 – ארוחת צהרים

מליאה - חגיגת ספרים – 14:45- 13:45

יו"ר: **ניר אביאלי** (אוניברסיטת בן גוריון)

14:05 -13:45 ספרה של **גבריאלה ספקטור-מרזל** (אוניברסיטת בן-גוריון): "צברים לא מזדקנים",
סוקרת: **עדנה לומסקי-פדר** (האוניברסיטה העברית)

14:20 -14:05 ספרו של **ראובן שפירא** (מכללת הגליל המערבי):

Transforming Kibbutz Research: Trust and Moral Leadership in the Rise and
Decline of Democratic Cultures

סוקרת: **אסתר הרצוג** (מכללת בית ברל)

14:40 -14:20 ספרו של **יוסף גינת** (המכללה האקדמית נתניה) – Bedouin Bish'ah Justice,

סוקר: **עמנואל מרקס** (אוניברסיטת תל אביב)

רצועת מושבים שישיית: – 16:15- 14:45

שם המושב: **שארות כתהליך: עוגנים תרבותיים וכינון משמעות במתח בין אידיאליים למציאות**

יו"ר: **חן ברם** (האוניברסיטה העברית), **עמליה סער** (אוניברסיטת חיפה)

15:05 - 14:45 **עמליה סער** (אוניברסיטת חיפה),

Low-Income "Single Moms" in Israel: Reformulating the Gender Contract

15:25 -15:05 **חן ברם** (האוניברסיטה העברית), אקסוגמיה בתנאי בידוד: שארות, תרבות, והשתנות

בקרב הצ'רקסים בישראל

15:45 -15:25 מגיבה: **ציפי עברי** (אוניברסיטת חיפה)

16:05 -15:45 **דיון**

שם המושב: **אנתרופולוגיה כסיפור עם פואנטה: לזכר השניות והחכמה בדרכו של שמואל בן-דור ז"ל**

יו"ר: **ניר אביאלי** (אוניברסיטת בן-גוריון)

15:05 - 14:45 **חגית פרס** (אוניברסיטת בן גוריון), האמת האנתרופולוגית של ד"ר שמואל בן דור ז"ל

15:25 -15:05 **גדי בן-עזר** (המכללה למנהל - המסלול האקדמאי), סיפורי שמואל בן-דור – הזמנה

לחקר התרבות האנושית

15:45 -15:25 **פרן מרקוביץ** (אוניברסיטת בן-גוריון),

Sarajevo's City Hall and the Golden Fish: Spiteful Tales from the Balkans

16:05 -15:45 מגיב: **אלכס ויינגרוד** (אוניברסיטת בן גוריון)

16:15 -16:05 **דיון**

שם המושב: **גידול ילדים: הוראות הפעלה, אינטימיות ואידיאולוגיה**

יו"ר: **דפנה הירש** (האוניברסיטה הפתוחה)

15:05 - 14:45 **עדנה בר-רומי פרלמן** (סמינר הקבוצים), הצגת מקרה של משפחה בקבוץ באמצעות

האגודה האנתרופולוגית הישראלית
הכנס השנתי ה-37
"צר עולמי? – אנתרופולוגיה של משפחה שארות ויחסים"
המכללה האקדמית כנרת 22-23.4.2009

ניתוח של צילומים באלבומי המשפחה

15:05 - 15:25	סמדר גונן (מכללת כנרת), חוסר אינטימיות במשפחה בקיבוץ
15:25 - 15:45	עפרה טנא (האוניברסיטה העברית), גידול ילדים: אידיאולוגיה, ידע ופרקטיקה 1924-1948
15:45 - 16:05	מגיבה: דפנה הירש (האוניברסיטה הפתוחה)
16:05 - 16:15	דין

שם המושב: **שולחן עגול – קהילה וסולידאריות חדשה**
יו"ר: **גבריאל בר חיים** (מכללת בית ברל)

16:30 - 18:00 - **רצועת מושבים שביעית:**

שם המושב: **בין סמל, טקסט וטקס ביהדות בת זמננו**
יו"ר: **ניסים ליאון** (אוניברסיטת בר אילן)

16:30 - 16:50	ניסים ליאון (אוניברסיטת בר אילן), אל מול מציאות סדוקה- טקסים וטקסט אצל המטיף ההדיוט
16:50 - 17:10	אסף שרעבי (אוניברסיטת בר אילן), תנועת התשובה: בין חרדיות ספרדית לציונות דתית
17:10 - 17:30	מירב עמרן (חוקרת עצמאית), הפצת תורה באינטרנט, היתרונות מול האיזמים שמציבה המודרניזציה בפני קבוצה מתבדלת ושמרנית
17:30 - 17:50	שלמה גוזמן- כרמלי (אוניברסיטת בר אילן), מיהו החסיד? על טקסט, טקס והבניית גבולות חברתיים
17:50 - 18:00	דין

שם המושב: **המשפחה בצג ובדף: ייצוג המשפחה בתקשורת**
יו"ר: **גלעד פדבה** (מכללת בית ברל)

16:30 - 16:50	אורלי צרפתי (מכללת עמק יזרעאל), דליה לירן-אלפר (המכללה למנהל ומכללת בית ברל), ביטויים של שיח פמיניסטי במגזינים המסחריים לנשים/למשפחה בחברה החרדית בישראל
16:50 - 17:10	חנה תדהר (מכללת כנרת), מירי גל-עזר (מכללת עמק יזרעאל ומכללת כנרת), הרחם הלאומי: המאבק על הפוריות בין ערביה ויהודיה בסטירה הטלוויזיונית "עבודה ערבית"
17:10 - 17:30	תמר קנה (אוניברסיטת חיפה), המשפחה בראי ערוץ הטלוויזיה הישראלי האתיופי IETV
17:30 - 17:50	מגיב: גלעד פדבה (מכללת בית ברל)
17:50 - 18:00	דין

האגודה האנתרופולוגית הישראלית
הכנס השנתי ה-37
"צר עולמי? – אנתרופולוגיה של משפחה שארות ויחסים"
המכללה האקדמית כנרת 22-23.4.2009

שם המושב: **שולחן עגול – הוראת מבוא לאנתרופולוגיה**

יו"ר: **ג'קי פלדמן** (אוניברסיטת בן גוריון)

משתתפים: **תמר אלאור** (אוניברסיטה העברית), **ציפי עברי** (אוניברסיטת חיפה), **ניר אביאלי** (אוניברסיטת בן גוריון), **טובה גמליאל** (אוניברסיטת בר אילן), **תמר ארז** (אוניברסיטת בן גוריון)

18:00- 19:00 - **מליאה – מושב מסכם**

אנתרופולוגים בעת סערה: משמעויות מקומיות של שעת חירום

יו"ר: **עפרה גולדשטיין-גדעוני** (אוניברסיטת תל אביב)

משתתפים: **עמליה סער** (אוניברסיטת חיפה), **איסמעיל נאשף** (אוניברסיטת בן גוריון), **יהודה גודמן** (האוניברסיטה העברית), מתדיין: **מייקל למבק** (אוניברסיטת טורונטו).

Anthropologists in Stormy Days: Local Meanings of Times of Emergency

Chair: **Ofra Goldstein-Gideoni** (Tel Aviv University)

Participants: **Amalya Saar** (Haifa University), **Esmail Nashif** (Ben Gurion University), **Yehuda Goodman** (The Hebrew University).

Discussant: **Michael Lambek** (University of Toronto)

תקצירי ההרצאות והמושבים

יום רביעי, 22.4.2009

רצועת מושבים ראשונה - 10:00-11:30

1. זיכרון משפחתי

Family Memory

יו"ר: רבקה איזיקוביץ, אוניברסיטת חיפה - rivkae@construct.haifa.ac.il

המושב מזמין הרצאות שתעסוקנה בזיכרון משפחתי כפי שמשתקף למשל בחוויית הקריאה ביומני משפחה, ההתבוננות באלבומים משפחתיים, ההשתתפות במסעות שורשים, באירועים משפחתיים טקסיים ואחרים, ובשיחות עם בני משפחה. רטרופסקטיבה של עבר משפחתי טראומטי – למשל מלחמה, הגירה ועקירה, האופן בו עבר זה עובר בין הדורות והחותם שמטביע על ההווה. הזיכרון המשפחתי חושף תפיסות שונות – מגדריות, מעמדיות, אתניות ואחרות. הוא גם חושף מערכות יחסים בתוך המשפחה, בין גברים ונשים, בין הדורות. הקשרים אלה יכולים להתייחס לנחקרים למיניהם, אך יכולים גם לעסוק במעין אתנוגרפיה-עצמית - של אנתרופולוג לגבי משפחתו.

הרצאה 1:

אימהות כואבת בחשאי - יומני גידול ילדים של נשות הדור הראשון בקיבוצים

צפרירה שחם (סמינר הקיבוצים) - tsafi_sh@netvision.net.il

החברה הקיבוצית ערערה על מבנה המשפחה המסורתית ודגלה בערכי שוויון ושותפות שכללו גם את גידול וחינוך הילדים במשותף. לכאורה היו נשות דור המייסדים, שנאבקו על שוויון זכויות עם הגברים, שותפות לקביעת אורחות החיים וליצירת החברה החדשה. למעשה, היתה החברה הקיבוצית בראשיתה (ובמובנים רבים גם היום) חברה הנשלטת על ידי הגברים, שתפסו בה את תפקידי המפתח הכלכליים והחברתיים וקיבלו את מירב ההחלטות. הנשים, בעל כורחן, נדחקו אל תפקידי השירות והטיפול וקולן הנשי-הייחודי, לא נשמע. כלפי חוץ קיבלו הנשים את סידורי הלינה המשותפת של הילדים, מרגע לידתם ועד בגרותם, אבל היומנים שכתבו בסתר מסגירים את כאבי הלב והקושי הגדול לקבל דרך חיים זו. יומנים מיוחדים אלו, המתעדים את גידול הילדים, כתובים כשיחת נפש עם התינוק. רק לו מספרת האם על סבלה ועל רגשי האשמה על היותה רחוקה ממנו, על כך שנגזלו ממנה שעות האכלה, השכבה, טיפול. תחום רגיש זה של אימהות, הודחק והושחק. הנשים שידעו להתארגן מגדרית בדרישות שונות, נאלמו דום כאשר דובר בציפור הנפש שלהן – בילדיהן. בחברה בה צרכי הקולקטיב הוצבו בראש, לא העזו הנשים לבקש דבר העלול להתפרש כנוגד את האידיאולוגיה ומחליש את החברה, מה גם שנתפס כנוגד את שחרור האישה. בנוסף על יומני האימהות, מובאים גם יומני מטפלות בהם הן תיעדו את גידול הילדים שתחת השגחתן ואת יחסן לאימהות. המטפלות נתפסו כמייצגות את הממסד ומכאן שהיו בין אלה שעיצבו את יחסו של הפרט לקולקטיב. נשות הדורות הבאים בקיבוצים,

מחו כנגד הלינה המשותפת והביאו לשינוי מהותי. יומני גידול הילדים, שכתבו נשות המייסדים, מביאים את מחאתן השקטה והכואבת ונותן להן קול, גם אם באיחור של שמונים שנה.

הרצאה 2:

לצ'ורטקוב ובחזרה: ילידי א"י המנדטורית במסע שורשים משפחתי

חן ברם (האוניברסיטה העברית) - chenb@mscc.huji.ac.il

בהרצאה זו אבחן מסע משפחתי שלו הייתי שותף שבו יצאו המשתתפים בעקבות השורשים של הוריהם, שרובם הגיעו לא"י בראשית תקופת המנדט. ייחודה של נסיעה זו הוא בחיפוש אחר "העולם שלפני" – נסיעה בעקבות זיכרונות ילדות המתייחסים לסיפורי ההורים על עירית מולדתם במזרח גליציה בעשורים הראשונים של המאה העשרים. ואולם בנסיעה עצמה המשתתפים מתמודדים עם שאלות הקשורות לזיכרון הקולקטיבי "הלאומי" הרחב יותר, שהשואה ותוצאותיה ממלאות בו תפקיד מרכזי. מפגש פנים משפחתי, עם בת משפחה מפלג של המשפחה שעבר את השואה, חידד שאלות הקשורות בזכות וזיכרון- אישיים, משפחתיים וקולקטיביים. הרקע שלי, כמשתתף שיצא ללוות את אימו תרם גם הוא לרגישות לשאלות אלו בשל ההבדל בין גורל משפחת אימי, שרובה הגיעה לישראל, לעומת משפחת אבי, שרובה נספתה בשואה. מפגשים נוספים, בתוך הקבוצה ובמהלך הנסיעה מאפשרים לבחון שאלות הקשורות למפגש בין דורי, לזהות אתנית-תרבותית ויחסים אתניים בישראל ומחוצה לה, ואף לקונפליקט עם הפלסטינים. הדיון ב"מסע משפחתי" מאפשר מבט מזווית שונה על סוגיות של זיכרון וקשר משפחתי, על זהויות בחברה הישראלית, ובמיוחד על זהותם של ילידי תקופת היישוב שזהותם ראויה להתייחסות מעבר לנוסחאות אליהן נוטה לפעמים הדיון הביקורתי בחברה הישראלית. הדיון מאפשר לבחון גם את האופן שבו דינאמיקה של מסע משותף מאפשרת לגשר על הבדלים בין דוריים, אתניים, מעמדיים, ואחרים תוך הדגשת זהות משפחתיית ולאומית משותפת.

הרצאה 3:

בת, נכדה, אנתרופולוגית – אוטו-אתנוגרפיה משפחתיית

מאיה מלצר גבע (מכללת כנרת) - maya.melzergeva@gmail.com

ההרצאה תעסוק בזיקה בין יומן היסטורי לבין זיכרון, ובין שני אלה לאתנוגרפיה. במחקר שלושה רבדים - היסטוריה, זיכרון והמשמעויות של שני אלה, בקרב נשים במשפחה רב-דורית אחת. במרכז יומן היסטורי של סבתא, אותו כתבה ב"זמן אמת" במהלך מלחמת העולם השנייה, שיכתוב ותרגום היומן על-ידי אמא, כששים שנה לאחר מכן, ואתנוגרפיה של הנכדה-הבת. היומן הוא עוגן להתייחסות ליחסי אם-בת רב-דוריים, והאופן בו תפיסות כלפי מגדר ומשפחה, אתניות ומעמד נחשפות במרחבים גיאוגרפיים משתנים, טמפורליות דינאמית והקשרים טראומטיים. ההרצאה תציג שאלות על אוטו-אתנוגרפיה ודילמות לגבי גבולותיה.

מגיבה: רבקה איזיקוביץ, אוניברסיטת חיפה - rivkae@construct.haifa.ac.il

2. דרכון, כתובה ומשפחה: משפחה והמדינה

Passport, Ketuba and the Family: Family and the State

יו"ר: יפה מושקוביץ (מכללת כנרת) - mosko777@gmail.com

מושב מאורגן על ידי האגודה. המושב יעסוק בהיבטים שונים של הזיקה בין מדינה לבין המשפחה. יוצגו הקשיים שבהשגת אזרחות זרה נוספת, הזיקה שבין משפחה של כלאיים ולאומיות והתייחסות הרבנות הראשית הספרדית לפוליגיניה.

Lecture 1:

Family, Nationality, State: Case Study of One Hybrid Palestinian Family (the Author`s)

Uri Davis (AL-QUDS University, Abu Dis, Jerusalem) - uridavis@actcom.co.il

The Paper proposes to consider the basic terms of the title (namely, "Family", "Nationality", "State", "Palestinian" and "Hybrid"); document as an indicative case study the case of the marriage of one hybrid Palestinian family (my own) established in the shadow of the post-1967 Israeli occupation, against the backdrop of the Palestinian Nakba and underpinned by 1948 apartheid Israel. The Paper will further suggest possible roles of hybrid Palestinian families in the continuing struggle for Palestinian return and sovereignty.

Lecture 2:

Polygyny as Symbol: THE Request to Legalize Polygyny for Sephardi Jews

(זאב קאליפון (בר אילן) - kalifz@gmail.com

In the eleventh century, Rabbi Gershom Ben Judah (Rabbenu Gershom) issued a series of regulations for the Jews of Europe. The most important of these regulations was the ban on polygyny. Though polygyny remained technically legal in Jewish law, over the centuries this ban has become absolute among Ashkenazi Jews. Polygyny remained in practice among Jews in the Moslem world (Sephardi Jews). In Israel, Rabbenu Gershom`s ban has been legally binding on all Jewish residents since independence in 1948. Though polygynous immigrant families arriving from Moslem countries were recognized as legitimate, no new polygynous marriages were permitted. The Chief Rabbinate created a mechanism to permit Sephardi men to take a second wife under special circumstances (infertility etc.), however in practice the ban was total. There are a number of Sephardi Rabbis who perform "underground" marriages for their Sephardi congregants, but these marriages are not registered and create a mire of

legal problems. In recent years, there has been pressure by certain ultra-orthodox Sephardi Rabbis on the Chief Rabbinate to lift the ban on polygyny for Sephardi men. This request is made on principle; there are no new pressing social or economic reasons which would support such a request. In fact economically, polygyny is counter-indicated for most Sephardi Israelis. This paper will examine the symbolic meaning of polygyny in Israel. The desire to reinstate polygyny is seen as a symbol of the uniqueness of the Sephardi religious worldview and a test of their growing political strength.

הרצאה 3:

"הדרכון האירופי שלי הוא ציוני": על היבטים לאומיים של רכישת אזרחות נוספת

נועה לויכטר (אוניברסיטת בן-גוריון) - levchter@bgu.ac.il

עבודתי עוסקת בפניותיהם של אזרחים ישראלים לקבלת אזרחות נוספת, או כפי שנהוג יותר לכנותן בשיח הציבורי, 'הוצאת דרכונים אירופאיים'. עיקרו של המחקר המוצג הינו בקיומם של ראיונות פתוחים, ולצדם ניתוח טקסטים ומעקב אחר זירות חלופיות בהן נידונות הפניות. במסגרתה של הרצאה זו, אבקש לנסות ולשאל על האופנים בהם מתכתבת פרקטיקה זו עם סוגיות של לאומיות, דרך עמידה על דפוסים רטוריים הנקשרים בה. הפנייה לקבלת אזרחות נוספת, קרי קידום האחיזה בשתי אזרחויות או יותר, הינה פעולה שלכאורה טומנת בחובה אתגור לעקרונות מדינת הלאום, המקדמים תפיסות של השתייכות בלעדית ללאום ולטריטוריה, ולכן גם למדינה. יחד עם זאת, באופן מעניין, נשענות הלאומיות ה'קלאסית' ופרקטיקה זו על רטוריקה דומה, הספוגה במטאפורות של קשרי דם ומשפחתיות. בקשת אזרחות נוספת הינה משפחתית ביסודה. היא נסמכת בעיקרה על 'שורשים משפחתיים' במדינה אליה מופנית הבקשה, ולרוב, מערבת החלטה משותפת של בני המשפחה ודורשת את שיתוף הפעולה שלהם בכל הנוגע להיבטיה הפרוצדורליים. גם בחינת הדפוסים החברתיים-הלשוניים המלווים אותה מעלה הישענות על נרטיבים 'משפחתיים', ובה חוזרות ושובות הצהרות כי הפניה נעשית "עבור הילדים", ו"בשביל עתיד המשפחה". בדומה, ערכה ועודנה עורכת מדינת הלאום שימוש בביטויים כגון "אמא אדמה", "אחינו לנשק" ואחרים, המבטאים את הזיקה המיוצרת בין הלאום למשפחה, המבוססת על ההנחה שהמשפחה מספקת מודל קל להבנה לנאמנות והאחריות הקולקטיבית שעל האזרחים להרגיש כלפי המדינה. מתוך נקודת השקפה זו, אבקש בהרצאה לעמוד על החפיפות והניגודים בין שתי מערכות דיסקורסיביות מתחרות אלו, ואטען כי לא בהכרח מדובר בסתירה. הפניות לבקשת אזרחות נוספת מבטאות לתפיסתי דווקא את התחזקותה של הלאומיות הישראלית, גם אם חל בה שינוי, ועל כך אבקש לעמוד בהרצאה זו.

מגיבה: יפה מושקוביץ (מכללת כנרת) - mosko777@gmail.com

רצועת מושבים שנייה 13:15-11:45

3. ייצוגים חדשים של הקיבוץ הישן

New Representations for the Old Kibbutz

יו"ר: **תמר אלזור (האוניברסיטה העברית)**, מארגנת המושב: **קרן פרידמן-פלג (האוניברסיטה העברית)**

הקיבוץ, הקמתו, האנשים שבחרו לחיות בו ולחולל שינוי רדיקלי בחיי החברה - מוכרים זה מכבר כיצרני תרבות וככאלה המיוצגים על ידה. העולם התרבותי שלהם, ימיהם ולילותיהם, אוצר המילים שלהם, עולמם הרגשי וכד' באו לידי ביטוי בעבודות של בני הקיבוצים (שנשאו או "עזבו") ושל אלה שהביטו בהם מ"בחוץ". אלה יצרו תרבות בתחומי המוזיקה, התיאטרון, המחול, הספרות, האמנות הפלסטית והקולנוע. אולם, ייצוגי אמנות של בני הקיבוץ המבקשים, באמצעותם, לנהל שיחה מתמשכת עם הבית ומה שהיה עבורם, קיבלו מופעים חדשים לקראת חלוף המאה והאלף.

דורון אביגד, סופר צעיר מקיבוץ גבעת ברנר עם "קלפיו הכוזבים של האחרון ברשימה" (1992), הוצאת הקיבוץ המאוחד) כתב משל קפקאי-מטפורי על החינוך המשותף בקיבוץ; שולה קשת בספרה "המחותרת הנפשית" (1995, הוצאת הקיבוץ המאוחד) כתבה על ראשית הרומן הקיבוצי; נחשון לוסטיג פרסם ב"שיר הערש האילם" ראיונות עם בני קיבוץ החיים בחו"ל (1995, הוצאת ירון גולן). אלה היו סנוניות ראשונות ואחריהן בא שפע גדול: הספר "שבעה" של אברהם בלבן (2000, הוצאת הקיבוץ המאוחד); הסרטים "מבצע סבתא" (1999) ו"אדמה משוגעת" (2005) של הבמאי והתסריטאי דרור שאול; התערוכה הקבוצתית "לינה משותפת: קבוצה וקיבוץ בתודעה הישראלית" (2005) שאצרה טלי תמיר בביתן הלנה רובינשטיין וסרטה של תמר פיינגולד על חמישה אמנים שהציגו בתערוכה זו; הסרט "ילדי השמש" (2007) של היוצר רן טל; הספר "שחזור אינטימי: לינה משותפת וכמיהה לאהבה" שכתבה סמדר גונן (2009, הוצאת רסלינג); והצגה "השכבה" של הלית מיכאלי (החוג לאומנות התיאטרון, אוניברסיטת תל-אביב) מהווים רשימה חלקית ביותר ולא מלאה, שיש בה כדי לסמן את מימדי התופעה ואיכויותיה. זוהי שיחה נוקבת ומתמשכת של בני הקיבוץ עם הבית. כל אחד מהם מקיים אותה בשפתו שלו, בלשון חד-פעמית. אך הפרספקטיבה האנתרופולוגית מאפשרת לאתר מתוך הייצוגים הללו, כמה ממאפייניה של תופעה זו ומסייעת לעמוד על משמעותה. במושב זה אנו מזמינות יוצרים מתחומים שונים, להיפגש מחדש עם שיחתם המתמשכת עם הקיבוץ ועם השפה שיצרו במסגרתה, ולשתף במפגש הפעם גם אנתרופולוגים.

הערות פתיחה - קרן פרידמן-פלג (האוניברסיטה העברית בירושלים)

רן טל, במאי, "ילדי השמש" (סרט תיעודי, הד-ארצי, 2007)

טלי תמיר, אוצרת, "לינה משותפת: קבוצה וקיבוץ בתודעה הישראלית" (תערוכה קבוצתית, ביתן הלנה רובינשטיין, 2005).

הלית מיכאלי, במאית ושחקנית, החוג לאומנות התיאטרון, אוניברסיטת תל-אביב, "השכבה" (הצגה, 2009).

מתדיינת: תמר אלזור (האוניברסיטה העברית)

4. העצמי והמשפחה-דיאלוג או עימות?

The Dialectic of the Individual and the Family

יו"ר:

טליה שי (המרכז האוניברסיטאי אריאל) talia_shay@yahoo.com

במושב זה נדון בגבולות היחיד הפועל בהקשר של שינויים שעוברת חברה מסורתית באפריקה וכן בהקשר של קבוצת "תמיכה" ותנועות דתיות בארץ. ההרצאה הראשונה נוגעת לשינויים שעוברים יחסי השארות והנישואים אצל הזולו תוך כדי תהליך המודרניזציה והביטוי הסימלי שלהם. ההרצאה השנייה בוחנת את שינוי הזהות במעגל האישי, המשפחתי והקהילתי של שלוש קבוצות חרדיות של "חוזרות בתשובה" לתוך המגזר החרדי. ההרצאה השלישית בוחנת התמודדות של שחקניות בקבוצת תיאטרון פמיניסטי בין תביעת הקבוצה ל"בעלות" על חברותיה לבין התחייבויותיהן המשפחתיות.

הרצאה 1:

יחסי יחיד וקבוצה: עסקאות בנישואין ושארות בקרב שבטים דרום אפריקאים

ג'רלד סאק (מכללת צפת) - geralds@zefat.ac.il

התיאור המבני הקונבנציונאלי של מערכות שאורות ונישואין באנתרופולוגיה הבריטית פספסה לא מעט את היחסים הדינאמיים הבינאישיים שתמיד היו טמונים במבנים אלה. בעזרת תיאורית המשחקים של ברת' ניתן להראות איך אינדיבידואלים שיחקו משחקים שונים כדי להטיב את מצבם בכל המשא ומתן שמקדים נישואין בין חברי שתי חמולות שונות. בהסתמך על דוגמאות משבטי הזולו והוסטו מסוף שנות ה-70 של המאה הקודמת, ניתן לראות איך "כללי המשחק" כמו איסור גורף על גילוי עריות, והאמביוולנטיות של משפחת הכלה לקראת עזיבתה למגורים עם בעלה הוביל למספר משחקים מלאים סימבוליקה, שליוו את ה-"business" של נישואין. ההשפעה של גורמים כמו הזמינות של קרקע לחקלאות ומרעה, ההשכלה של הכלה, וטיב היחסים בין החתן ואביו מצד אחד, והאח של אמו בצד השני, גם השפיעו על המשחקים סביב שאורות ונישואין בקרב שבטים שהיו ועדיין מעורבים בתהליך המודרניזציה. מה שנשאר איתן ויצב בכל תהליכי השינוי האלה היו האידיאולוגיה של פטאריליניאליות ופטריילוקליות, למרות שבשטח, מעט מאוד זולו גרו יחד עם הפטריליניאג'ים שלהם.

הרצאה 2:

פוריות, משפחה ויחסים בקרב "חוזרות בתשובה" בעולם החרדי

שלומי דורון (המכללה האקדמית אשקלון) shlomidoron@013.net

טיבם של גבולות העצמי או גבולות היחיד/ה הפועלים בהקשרים תרבותיים וחברתיים בקרב קבוצות חרדיות נבחנו עד כה ממבט על של "חברת הלומדים". קרי חלוקה דיכוטומית שבין תפקדי גברי, לימוד תורה, ותפקיד נשי, משפחה ופריון. בהרצאה זו אבקש לפרק דיכוטומיה זו ולהראות שהדיאלקטיקה

שבין העצמי, למשפחה ושאלת התרבות המצופה מורכבת יותר מהמצופה. אבחן זאת במקרה של "חוזרות בתשובה" לתוך המגזר החרדי בשלוש קבוצות תרבותיות חרדיות – גור, ליטאים וספרדים. הרצאה זו מבוססת על ארבע שנות מחקר אתנוגרפי בשנים 2005-2008 בירושלים, בבני ברק ובאשדוד וזאת באמצעות 38 סיפורי חיים של משפחות של "חוזרים בתשובה" בקרב העולם החרדי תוך התמקדות במבנה המשפחה ובקשר שבין העצמי, מערכת הציפיות התרבותית והמגדרית החדשה והשידוך. מערכת הציפיות מנשים חרדיות הוא ציפיה ל"כבוד בת מלך פנימה" במשמעות של חברה המקדשת את הילודה ואת הפיריון. לפי הלמ"ס (2007) משפחה חרדית ממוצעת עומדת בשנת תשס"ט על 8.7 ילדים ואילו מ"חוזרות בתשובה" בשלושת הזרמים המרכזיים ציפיה זו מתרחבת ל-13.4 ילדים. פער זה אינו כה פשוט והוא יוצר שכבת עוני של נשים "חוזרות בתשובה" וכן קונפליקטים לאחר השידוך במשפחה החדשה שנוצרה. העצמי, השארות והתרבות קשורים לשינוי הזהות הדתית בשלושת מעגלי הזהות – האישי, המשפחתי והקהילתי. מעגלי זהות אלו שלובים זה בזה במציאות דיאלקטית מורכבת ובהרצאה זו אבקש לטעון כי מציאות זו גורמת לקונפליקט בין מה "שמצופה" מבחינה תרבותית מ"חוזרות בתשובה" (משפחה ופוריות) לבין יצירת זהות עצמית. יחסים אלו מורכבים יותר ממשפחה שנולדה כחרדית מבית וזאת בגלל סטטוס "החוזרת בתשובה" שיש לו גורם השפעה מכריע בקשר שבין מעגלי זהות אלו.

הרצאה 3:

האם אוכל להיות יחד וגם לחוד? מחקר משווה של קבוצות תיאטרון

טליה שי (המרכז האוניברסיטאי אריאל) talia_shay@yahoo.com

כמצופה על פי שילוב התיאוריות של טרנר ודוגלאס, ולמרות הביקורת, קבוצות "תמיכה" עשויות להרגיש מאוימות על ידי יחסי מין או משפחה של חבריהם. רעיון זה נבדק על ידי בעזרת תצפית משתתפת במשך שנה בקרב קבוצת תיאטרון נשים בעל מסר פמיניסטי. כמוכן נערך בהדרכת מחקר משווה בקרב משתתפים של קבוצת תיאטרון עולים. שני המחקרים העלו שהפרטים שהשתתפו בקבוצות התמיכה הללו נאלצו או אולצו לעזוב את הקבוצות הללו על ידי לחצים משפחתיים או מטעם הקבוצה.

מגיב: זאב קאליפון (אוניברסיטת בר אילן) kalifz@mail.biu.ac.il

5. זיקנה מופלגת: זכרון, משפחה ואמהות

Prominent Old: Memory, Family and Maternity

יו"ר : טובה גמליאל, אוניברסיטת בר-אילן - gamliet@mail.biu.ac.il

מושב המאורגן על ידי האגודה. המושב ידון בזקנים וזקנים מופלגים, בזיכרון ובמקומה של המשפחה ותפקידיה בחייהם. ההרצאה הראשונה תעסוק במקומה של המשפחה בסיפורי חיים של זקנים מופלגים, השניה בזיכרונותיהן של אמהות זקנות על אימהותן בקיבוץ והשלישית בטרואמה וזיכרונה.

הרצאה 1:

זיכרון וטראומה בזקנה מופלגת : אתנוגרפיה בקבוצת "עמך"

ירון יבלברג – אוניברסיטת תל אביב - yaronyavelberg@gmail.com

המחקר מבוסס על עבודה אתנוגרפית מעמיקה ומקיפה בקבוצת ניצולי שואה במסגרת ארגון "עמך". חברי הקבוצה הם בגילאי 75-90 ברמות תפקוד טובות יחסית. הם נפגשים כבר 10 שנים בתדירות של פעם בשבוע ומקיימים שיחות ודיונים אודות מגוון של נושאים בהנחייתן של שתי מדריכות. במהלך השיחות והויכוחים עולים לעיתים קרובות סוגים שונים של "זיכרון". לעיתים, בצורה המוכרת של דיווח מילולי אך לעיתים מקבל הזיכרון מופעים נוספים כגון ביטוי גופני (מתח, רעידות, חוויה מחדש של המאורע), זיכרון בגוף שלישי (הנזכר מתאר את החוויה כאילו היא קרתה למישהו אחר) ואף כשתיקה (נוכח, מודעת, בעלת משמעות רטורית). בנוסף, אופנים שונים של זיכרון עולים בהקשרים חברתיים שונים ומעוררים תגובות שונות מהקבוצה, מה שמעביר את הדיון בזיכרון מן התחום שבין הפרט לעצמו לספירה החברתית. המחקר מקיים דיאלוג ביקורתי עם שני שדות ידע עיקריים: השיח הפסיכו-רפואי אודות טראומה, פוסט טראומה וזיכרון פוסט טראומטי והספרות המחקרית אודות ניצולי שואה וזקנה. הטענה הביקורתית העיקרית כלפי שני שדות הידע היא דומה – שניהם ממעיטים בחשיבותו של ההקשר החברתי, בהשפעתו על עלייתם של זיכרונות טראומטיים, על אופן העיבוד שלהם ועל ההשפעה הכללית שיש לתחום הזיכרון על חייו של הפרט.

הרצאה 2:

משפחה בזקנה המופלגת: מסגרת משמעות נעדרת תפקוד

שרון רמר ביאל (אוניברסיטת תל אביב) - sharonrbl@012.net.il

אתנוגרפיה זו בוחנת את מאפייניה הייחודיים של ההיזכרות בשלב האחרון של החיים כפי שהם מתגלמים ב-39 סיפורי חיים של נבדקים בני 87-106 אשר מייצגים את קבוצת הזקנים ביותר בישראל באלף השלישי. במסגרת האתנוגרפיה נבחנה ההנחה הרווחת במחקרי זקנה לפיה קיומה של מסגרת המשפחה הכרחי לשם הצלחת התמודדות והסתגלות לאתגרים המיוחדים את הזקנה כשלב חיים מסכם. מן הקורפוס עולה כי ההיזכרות בזמן-מרחב משפחתי קיבלה אזכור מצומצם בלבד, ויותר מכל גילמה פער בין האופן בו נתפסת המשפחה מנקודת המבט של הגיל הרביעי, לבין הצורות שבהן מתוארת התנהלותה בפועל. בגרסאות הפתוחות של סיפורי החיים הובנתה נפקדותו של זמן-מרחב משפחתי בתקופת הילדות, הנעורים והבגרות המוקדמת בצורה של התפרקות המסגרת המשפחתית מתפקודה. בשונה, בגרסאות המונחות של סיפורי החיים נחשפה התהוות של היעדר זמן-מרחב משפחתי בזקנה המופלגת שהתגלמה בתהליך התפוגגות שעוברת המסגרת המשפחתית עצמה. השוואה בין ההתייחסות למסגרת המשפחתית בסיפורי החיים בעבר ובהווה עשויה ללמד לא רק על חשיבותה של המסגרת בכל שלבי החיים, אלא להצביע גם על התמורות שעוברת מסגרת זו. המשפחה בזקנה המופלגת מייצגת מקרה מעניין בו חל נתק בין מעמד הסמלי של מסגרות חיים המתפקדות כמשאת נפש, לבין ביטוייהן במציאות הקיומית של חיי היומיום.

הרצאה 3:

זהות אימהית בזקנה מופלגת (+80) בקיבוץ שיתופי-משתנה

אילנה מזרחי (אוניברסיטת תל אביב) - ilanami@zahav.net.il

בספרות הדנה בזהות בזקנה מופלגת (+80) רווחת הטענה שבה בשעה שבמהלך הבגרות והזקנה מציגים האנשים זהות המשכית, הרי שבזקנה מופלגת המעבר הוא "מזהות" "להישרדות", זאת בשל הירידה בפוטנציאל הביולוגי של האדם והירידה בתפקיד המפצה של התרבות ומשאביה. אוכלוסיית היעד של מחקר זה מהווה מקרה ייחודי כיוון שהסביבה בה הם חיים, הקיבוץ, מספק משאבים חומריים, תרבותיים, חברתיים ופסיכולוגיים לחבריו המזדקנים. כתוצאה מכך, הזקנים יכולים לשמור על אוטונומיה והמשכיות בזהות. עם זאת, השינויים האידיאולוגיים והחברתיים המתרחשים בחברה הקיבוצית מצמצמים משאבים אלו. הרצאה זו מתמקדת בהבניית הזהות האימהית בקרב חברות קיבוץ וותיקות (+80) - לאור השינויים האידיאולוגיים בחברה הקיבוצית (מחברה בה האם "שועבדה" כליל להגשמת מטרת הקיבוץ וצמצמה עד מאוד את מעורבותה בחינוך המשותף אותו הובילה המטפלת הכל-יכולה, לחברה בה למשפחה ולאם תפקיד מרכזי) ולאור השינויים אותם הם חווים בזקנתם בחברה המשתנה - כפי שהיא באה לידי ביטוי באופן דיסקורסיבי (בסיפורי החיים) ובאופן התנהגותי (כפי שעולה בתצפית המשתתפת). המחקר הוא מחקר אורך המתמקד באחד הקיבוצים במרכז הארץ וכולל שתי יחידות דוריות: חברות בתנועת "השומר הצעיר" שעלו לישראל במהלך השנים 1930-1940 ("העלייה החמישית") וחברות בקבוצת "עליית הנוער" (עלו לארץ במהלך מלחמת העולם השנייה). ההשוואה בין שתי היחידות הדוריות תלמד האם יש ביניהן הבדלים בהבניית הזהות האימהית; מהו האתוס המרכזי (החלוצי, הבורגני) לאורו הן מציגות את זהותן האימהית, וכיצד הן מתמודדות עם השיח הציבורי החדש המציג את ההזנחה שהייתה כרוכה בלינה המשותפת. בהצגה אתמקד גם בממצאי מחקר האורך המאפשר בחינה של השינוי בהבניית הזהות האימהית וסדר הופעתה במארג הזהויות, בקרב נשים ששרדו בשתי נקודות זמן במחקר.

מגיבה: טובה גמליאל, אוניברסיטת בר-אילן - gamlit@mail.biu.ac.il

רצועת מושבים שלישית – 18:00-19:30

6. לחלוק את הבלתי-רגיל: גילום וסיפור של טראומה, מחלה והעל-טבעי במעגלי משפחה

Circulating the Extraordinary

יו"ר: יהודה גודמן (האוניברסיטה העברית) - ygoodman@mscc.huji.ac.il

In anthropologies of experience – whether of trauma, illness, emotional transition or spirituality – scholars usually concentrated on the very events and the subjectivities

formed in and through them. Oftentimes, the anthropological gaze is focused on the experiential “core” and on the subjects experiencing the unusual. Rarely do anthropologists ponder on how experiences like suffering and loss, the transcendent and a discovery of a new powerful way of life are actually transmitted or negotiated in the intimate sphere, especially within families. In this panel we thus aim at exploring the ways extraordinary experiences are worked out within the family – between partners, between parents and children, and across the generations. The questions we examine are how significant others are witnessing, participating and negotiating the ways to narrate or embody an unusual experience, its representations, and its ongoing impact on the family. For example, what happens in a family when one member has gone through an injury or upheaval, or when going through intensive training and discovering of the body and soul? What happens to partners, friends, other family members who are very close and even intimately involved, yet are not immediately part of that experience? How do such unique experiences become part of family life? How are they talked about, or perhaps silenced, become a family public secret, to be known yet absent, or to be channeled into new avenues of expression and knowledge? How are such experiences circulated and negotiated along time zones, and changing contexts and life transitions?

Lecture 1:

Embodying the Traumatic-Past: Holocaust-Descendant Embodied `Knowledge` of the Genocide Past

קרול קדרון (אוניברסיטת חיפה), ckidron@soc.haifa.ac.il

It is widely accepted that the everyday lives of trauma victims and their families entail only the absence of presence of the past and the absence of descendant knowledge of that past while the familial social milieu is thought to foster only the wounds of transmitted-PTSD. During ethnographic interviews, Holocaust descendants recounted memories of the silent and partially silent presence of the Holocaust interwoven within the survivor family life-world. Silent traces of the past form an embodied experiential network ranging from silent person-object relations with ‘embodied objects’ and with surviving artifacts of the death world, and every day embodied practices of survival. These experiences are not framed as the effects of transmitted PTSD or markers of psycho-social suffering, but rather as the normative lingering co-presence of the Holocaust death-world within the family life-world. Descendant embodied knowledge is not conditional upon transmitted verbalized historical knowledge or commensurable

existential experience of genocide. Empathic parent-child interaction and shared participation in everyday taken for granted Holocaust life-death-world signification, makes the survivor past "present and known" to the child. Thus despite the ineffability of the Holocaust past, a matrix of signs in and on the body, and in practice, conveys this knowledge which may then be shared. It is claimed that the academic and popular cultural focus on talk therapies and public verbal articulations of difficult pasts have overshadowed these more tacit, and visceral forms of mnemonic representation, or embodied memories of the past.

Lecture 2:

Married to a Devil-Woman? Familial Contested Narratives of Extraordinary Illness Experiences

יהודה גודמן (האוניברסיטה העברית), ygoodman@mscc.huji.ac.il

Most anthropological conceptualizations of illness narratives emphasize the work of "culture" conceived as a local set of meta-narratives that provide the themes and structures tellers use to articulate their experience. In this paper I explore, instead, the Rashomon-like dynamics of narratives, that is, the enigmatic interface between experience and truth unfolding in multiple versions of the "same" illness-narrative told in diverse contexts by various participants in a local field and within intimate family circles. Drawing on fieldwork at an Israeli mental health clinic specializing in treatment of Jewish Ultraorthodox (Haredim), I illustrate these social dynamics by examining a case of a client who complained he was reluctantly married to woman-devil from whom he was trying unsuccessfully to "get a divorce." I compare the illness-narratives told by the patient at the clinic and at his home, as well as those told by his real wife and a close friend. These narratives, I suggest, articulate not only individuals' lives, in light of available cultural meta-narratives, but also work out in practice family relationships and subject positions within the community, micro-politics within the clinic, and contestations between the community and society at large. I discuss the difficulties in following up throughout the field, and representing ethnographically, the perplexities constituted by the juxtaposition of these different narratives.

הרצאה 3:

Inner-Worldly Equanimity: Meditation, Emotional Autonomy and Family Life

מיכל פגיס (אוניברסיטת תל אביב) mpagis@uchicago.edu

closeness, emotions have become the main In a culture that promotes intimacy and attachments to romantic partners and children are foundation of familial ties, as celebration of attachment stands in sharp contrast to celebrated and enhanced. This that accompanies contemporary culture in Israel – the ideal of another emotional ideal autonomy. Based on two years of ethnographic research, this paper follows emotional attempt of Israeli practitioners of Vipassana meditation to develop emotional the autonomy in their everyday life through the cultivation of inner calmness and tension equanimity. Using interviews with practitioners' family members, I present the cultivation of between maintaining an emotionally significant social world and the autonomy is based on the de- equanimity. I illustrate how the cultivation of emotional their external causes and subjecting socialization of emotions, separating them from produces tension between love relations and them to internal mastery. This process detachment, as expectations regarding peacefulness, between attachment and reciprocity are breached. I suggest this tension is emotional interaction and emotional nature of emotions, being both embodied internal processes anchored in the double .practices and important social

7. ילדות וילדים בהקשרים תרבותיים שונים

Childhood and Children in Different Cultural Contexts

י"ר: איל בן-ארי (האוניברסיטה העברית) - mseba@huji.ac.il

בפאנל זה נציג עבודות משלוש תרבויות שונות העוסקות בילדים ובילדות: ישראל, ארצות הברית, ויפאן. התנועה האנאליטית הינה מהתנהגות, דרך פרקטיקות של גוף ועד למודלים העממים של חינוך. בהתאם לכך ברצוננו להציג הן את המגוון האתנוגרפי של חקר ילדות בקרב אנתרופולוגים בישראל והן חלק מהמגוון התיאורטי המאפיין תחום זה. בפאנל זה נציג עבודות משלוש תרבויות שונות העוסקות בילדים ובילדות: ישראל, ארצות הברית, ויפאן. התנועה האנאליטית הינה מהתנהגות, דרך פרקטיקות של גוף ועד למודלים העממים של חינוך.

הרצאה 1:

משחק ילדים? ביטוי ועיצוב יחסי כוחות בקרב ילדים באמצעות המשחק הסוציו-דרמטי.

תמר ערב (האוניברסיטה העברית) - tamararev@gmail.com

עבודת המחקר מבקשת להתמקד במשחק הסוציו-דרמטי (Socio-dramatic Play), באמצעותו מגלמים ילדים תפקידים חברתיים ותעסוקתיים שונים הנפוצים בעולמם התרבותי. עבודת שדה אתנוגרפית זו, נפרשה על-פני שנת הלימודים תשס"ז, במהלכה לקחתי חלק בפעילות הילדים בגן-חובה ממלכתי, השוכן סמוך לתל-אביב. שאלת המחקר, הנובעת מתוך שימוש בפרספקטיבה פוליטית

בניתוח משחק ילדים, מבקשת לבחון כיצד מבטא המשחק הסוציו-דרמטי את מערך יחסי הכוחות בתוך קבוצת הרעים? בהתאם לכך, אבקש לבחון את סך התהליכים החברתיים (קרי, ביטויים של קונפליקט, משא-ומתן, שיתוף פעולה וכדומה) הקשורים ליחסי כוח וחלוקה של משאבים חברתיים שונים וכן את האופן בו יגולמו במסגרת פעילות המשחק. יתרה מכך, הדיון הנוכחי מבקש להתבונן במשחק סוציו-דרמטי כנקודת ממשק בין שני מישורי המציאות החברתית של ילדים; מחד גיסא, המציאות החברתית הרחבה והמדומיינת, מעיין מודל מנטאלי של תפיסות חברתיות-תרבותיות אחריו מתחקים הילדים בתהליך המשחק, ומאידך גיסא, המציאות החברתית אשר קשורה באופן ישיר לעולמם של הילדים בגן, המתעצבת ונוצרת במידה רבה בתהליך משחק התפקידים עצמו. לאור זאת, אופני היחסים החברתיים השונים, השאובים מן המודל המנטאלי החברתי המופנם בתהליך הסוציאליזציה, יבואו לידי ביטוי וטיפול בתהליך המשחקי, אז יגלמו הילדים תפקידים חברתיים שונים ומגוונים. נראה כי באמצעות דגמי יחסים משוחקים אלו, מתגלמת לה מערכת היחסים בין הילדים עצמם, כפי שנחווית בקבוצת הרעים בגן. באמצעות שרטוט תהליך קבלת ההחלטות המתקיים טרם היווצרות המשחק, אבקש לעמוד על משמעויות המשחק הסוציו-דרמטי כאתר לפירוש מערך היחסים הבינאישיים בתוך קבוצת הרעים. לפיכך, המחקר הנוכחי מבקש להאיר את מורכבות המשחק הסוציו-דרמטי כאמצעי להדגשת הגבולות החברתיים בין קבוצות ילדים שונות ולהדגים כיצד משא-ומתן אודות סטאטוס חברתי (Status Negotiation) בקרב ילדים נערך תכופות באמצעות עזרים תרבותיים מקובלים, בדומה לפעולת המשחק.

הרצאה 2:

הבנייה של גוף דתי אצל ילדים בתנועות אוונגליסטיות: בין גוף אקסטאטי למוסר?

סמדר בראק (האוניברסיטה העברית) - smadar.chaouat@mail.huji.ac.il

התנועה הפנטקוסטלית משתייכת לכנסייה האונגליסטיות והיא התנועה הנוצרית המתפשטת בקצב המהיר ביותר בעולם. לאחרונה נחשף הציבור הרחב לתנועה הפנטקוסטלית האונגליסטית באמצעות הסרט הדוקומנטארי המועמד לפרס האוסקר "Jesus Camp" שיצא לאקרנים ב-2006. הסרט עורר הדים רבים אשר לוו בביקורות נוקבות על מדיניותה החינוכית הקיצונית של התנועה אשר כוללת חינוך הילדים לפרקטיקות אקסטאטיות. עבודת המחקר שלי מתבססת על עבודת שדה בכנסי התעוררות לילדים של ארגון חינוך אוונגליסטי קיצוני במרכז ארה"ב. התהליך החינוכי מצוי במרכז הווייתה של התנועה האונגליסטית הפנטקוסטלית והוא אמצעי להפיכתה לתנועה טראנס לאומית. התנועה מתאפיינת בפרקטיקות של דיבור בלשונות (Gift of Tongues) וריפוי ניסי (Healing) המבטאים את תהליך הלידה מחדש לישו (Born Again to Jesus). בעבודה זו, אני בוחנת את התהוותו של הגוף הדתי האונגליסטי ואת האופן בו מתעצב הביטוס אקסטאטי. טענתי היא כי הבנייתו של הגוף האקסטאטי בתנועה זו מושפעת מהקונטקסט האמריקאי בו הגוף מתעצב ומהתרחשויות פוליטיות אשר באות לידי ביטוי בקריאה לילדים: "להחזיר את אמריקה לישו". כך לדוגמה, ההבניה של הגוף מעוצבת על ידי שיח של מלחמה, בו הילדים מדומים ללוחמים והפיתויים הגשמיים במדינה החילונית הם השטן. בנוסף, אני טוענת כי תהליך הלמידה מורכב מפדגוגיה של הגוף המיושמת באמצעות אימון הגוף לאקטיביות אקסטאטית, בין היתר, כיצד לדבר בלשונות, להלל בתפילה

(Praise & Worship) ולהטיף. בד בבד עם ההפנמה הגופנית של הילדים את הטכניקה, מתאפשרת גם התפתחותה של התפישה המוסרית העומדת מאחורי הפרקטיקה. נראה כי קיים קשר הדוק בין המוסר הפנטקוסטלי וקיומן של הפרקטיקות הגופניות האקסטטיות. התפישה המוסרית מחזקת את הפרקטיקה הגופנית המגלמת בתוכה את המלחמה המטאפיזית שמטרתיה החזרת אמריקה לישו ותיקון העולם הנוכחי.

Lecture 3:

Transnational Similarities, Ethno-theories and Child Development: Early Childhood Education in Japan

איל בן-ארי (האוניברסיטה העברית) mseba@huji.ac.il

In my paper which is based on fieldwork carried out in three Japanese kindergartens (1983-4, 1988, and 2005-2006) I develop a typology of hybridity or bricolage capturing how global and local models of early childhood education interrelate. The typology centers on four kinds of relations that can be discerned at the level of the preschools: an amalgamation of models, their separation, a "hidden" curriculum involving the local versus an explicit curriculum entailing the global, and two distinct yet complementary curriculums that govern the same practices. The last type – centering on complementary curriculums – integrates the western and Japanese curriculums in ways that are similar to the two medicine systems found in many Asian societies. As I show, while a system of (essentially Western) biomedicine exists side by side with other systems of Asian medicine, in the field of education it is inside the formal system that both a Western (or what today has become a global) structure of schooling exists along with a Japanese cultural theory of learning. The global ethno-theory is grounded in developmental psychology while the Japanese ethno-theory is based on the creation of selves and character building. This juxtaposition of systems is not, however, simply a matter of an institution derived from Western assumptions providing a frame for the "real" Japanese theory of education. As I show, just as Asian medicine is not the "real" as opposed to the "superficial" system of biomedicine, so in preschools both structures are part and parcel of the "real" Japanese system.

מגיבה: ברכה אלפרט (bracha@beitberl.ac.il מכללת בית ברל)

8. המשפחה והבניית הזהות הנשית

The Family and Female Identity Structuring

יו"ר: תמר אלאור - tamarelor@huji.ac.il

מושב המארגן על ידי האגודה. כינון זהות נשית ומקומן של נשים "אחרות" יהיה נושא מושב זה. במסגרתו יוצגו עבודות שעניינן השכלה ושוליות של נשים צועניות בירושלים, כינון נשית ואינטימיות בקרב נשים עוורות וסיפורי חייהן של נשים שחברו לחיות כלסביות.

הרצאה 1:

"אהבה ממבט ראשון?" זוגיות ואינטימיות בקרב נשים עיוורות

גילי המר (האוניברסיטה העברית) - gili.hammer@mail.huji.ac.il

"למה כל כך חשוב לי לדעת איך אני נראית בעיני אחרים? זה מעלה שאלות בזוגיות, פתאום יש רגעים שאני אומרת לעצמי 'הוא יחפש את זה שאני איהנה מאיך שהוא נראה, יום אחד זה לא יספיק לו להראות לי בידיים ולהסביר לי'... ומצד שני, יש לו שיער לבן ועיניים אדומות, אז לפני כמה זמן הוא אומר לי: 'את יודעת, לפעמים אני שוכח שאני לבקן' ואני אומרת לו: 'גם אני'". (ראיון עם טליה, עיוורת מלידה, ספטמבר 07).

ניהול מערכת יחסים אינטימית ושאלות בנושאים של זוגיות ומשפחה, מהווים עניין מרכזי עבור נשים עיוורות במחקרי. עבודתי עוסקת בנושא כינון זהות נשית בקרב נשים עיוורות מלידה, אשר מעולם לא נחשפו למראה גופן/ גוף גברים ונשים אחרים ולמודל של יופי וויזואלי. נשים עיוורות מתמודדות עם שאלות אלו ממיקום ייחודי: הן חייבות לנהל דיאלוג מול ההבניה החברתית של נכות, שהינה פטריארכאלית באופייה, ולמול תפיסת מיניותן ה"עיוורת" כ"מסכנת" תפיסה "תקנית" של גוף ומיניות. נשים אלה נאלצות "לתרגם" ולשנן באמצעות פרקטיקות של ביצועים לשוניים והתנהגותיים, את הכללים המקובלים בחברה הרואה בנוגע למראה חיצוני "נורמטיבי" ולהבין אנטומית גוף, חשיבות קשר עין עם בן המין השני, צורת לבוש, ועוד. בהרצאה אתמקד בשאלות כגון כיצד נשים עיוורות מנהלות ומתייחסות לזוגיות עם אדם רואה/עיוור, ומה השלכות מיקומן החברתי על תפיסות נורמטיביות ביחס לזוגיות, נשיות ומגדר? אביא דוגמאות מראיונות עם נשים עיוורות במטרה להצביע גם על "עיוורון" הקיים בכל מערכת יחסים אינטימית ולהציע אפשרות להבנה מסוג חדש, שאינו וויזואלי, מושגים כגון התאהבות, מראה חיצוני ודימוי גוף.

הרצאה 2:

משפחות שבחרות ואלו שלא בסיפורי חיים של נשים נשואות שבחרו לחיות כלסביות

רות פרסר (אוניברסיטת בר אילן) - ruthpreser@hotmail.com

פוליטיקת השייכות בישראל גורסת שמשפחתיות היא אבן היסוד בחברה הישראלית. חוקי אישות המוסדרים באמצעות בתי דין רבניים, עידוד ילודה, ושיח המבנה גירושיים ככישלון המצריך התערבות טיפולית הם רק חלק מהמנגנונים המבנים זוגיות הטרוסקסואלית ממוסדת כ'נורמאלי'. אף כי קיימות משפחות 'פוסט-מודרניות' בהן הבחירה היא עיקרון מארגן, משפחות אלו מאפיינות רק חלק מהציבור הישראלי. בתוכן, נשים נשואות שבחרו לחיות כלסביות לא זכו לבחינה היוצאת מנקודת מבט המבקרת את תביעות הפמיליזם הישראלי. גם המחקר האמריקאי או האירופאי הדין בבחירה של הומוסקסואלים ולסביות נשואים 'לעבור' עושה זאת מנקודת מבט טיפולית ו/או סקסולוגית. בדרך זו נותרת מעורפלת

שאלת איפיונה של השארות הלסבית המתקיימת בהקשרה של זו ההטרסקסואלית. המחקר הנוכחי בוחן את האופן שבו מתקיימת ההכלה הבו זמנית של שתי מערכות מעצבות השארות בקרב נשים נשואות שבחורות לחיות כלסביות ולפרק את מסגרת השארות ההטרסקסואלית. המחקר מתמקד במעבר לכאורה שהן מבצעות בין זהויות. בתרבות המקיימת שיח המנגיד, מפריד, ומקטלג בחירה זוגית/מינית לסבית כ'אחרת' לזו ההטרסקסואלית, מתקיימת ציפיה לתנועה, למעבר בין מרחבים של שארות נורמטיבית, הטרסקסואלית, 'נורמאלית' לזו הלסבית, השערורייתית, וה'אחרת'. בנוסף לציפיה לתנועה ולמעבר בין מבני שארות, מתקיימת ציפיה לקוהרנטיות, לטקסונומיה אחידה שאינה מבלבלת, שאינה מערבת בין מערכות ערכים והזדהויות ההולמים את המיקום ה'שן', לאלו ההולמים את המיקום ה'חדש', ולייצור עמדת שארות חד שמשמעת וחיצונית לזו ההטרסקסואלית. המחקר שהתבסס על ניתוח נרטיבי של סיפורי חיים של נשים יהודיות אזרחיות ישראל נשואות שבחרו לחיות כלסביות, בוחן את ההנחיות התרבותיות המתחרות: אלו המנגידות את השארות הלסבית לזו ההטרסקסואלית ואלו המכילות את שתי המערכות. באמצעות מיפוי שדות שיח בהם המעבר בין מבני שארות מושח, אני בוחנת את מערכת היחסים הנרקמת בין מגוון הזדהויות בשדה השארות.

הרצאה 3:

נשים צועניות בירושלים – פרדוקס של השכלה ושוליות

נגה בובר בן-דוד (האוניברסיטה העברית) - noga.buber-bendavid@mail.huji.ac.il

בפאתי ירושלים העתיקה, בשולי החברה הפלשתינאית והחברה הישראלית, מתגוררת קהילת צוענים. שוליותם מעלה שאלה מרכזית ביחס לזהותם. השימוש במושג "שוליות" משויך לתפיסה לפיה מדובר בשטח הפקר בין ה"פנים" ל"חוץ", בין המרכז לפריפריה, וכמצב סיפי. השוליות מאכלסת בתוכה את ה"אחר" החברתי, את הזר, השונה והמאיים. מחקר זה מבקש לבחון את אורח חייהם של הצוענים, מוצאם והמתח בין חייהם בתחתית החברה הפלשתינאית ובין ניסיונותיהם להשתלב בחברה הישראלית. רוב הצוענים הירושלמים אינם אזרחי ישראל, אלא תושבי קבע בעלי אזרחות ירדנית. הם רשאים להצביע בבחירות לעירייה, ומקבלים קצבאות מהביטוח הלאומי, אולם אינם יכולים להשתתף בבחירות לכנסת. שבעוד בעבר עסקו בבידור, העיסוק הנפוץ כיום הוא עבודות ניקיון בעירייה או רוכלות. רובם המכריע מאופיין בעוני ודלות כלכליים ניכרים ביותר. בהרצאה זו אבקש להתמקד בשוליותן וזהותן של הנשים הצועניות. הקבוצה בה אדון: האליטה הנשית המשכילה בקרב הקהילה. מתוך קהילה המונה כאלפיים איש, מדובר על כעשר נשים, בין הגילאים 20-40, שסיימו תיכון ובעלות תארים, וברובן אינן נשואות – בשונה מהמצב הכללי באוכלוסייה המוסלמית. בהרצאה אשרטט את התהליכים הפנימיים והחיצוניים העוברים על נשים אלו והמדגישים את שוליותן הכפולה, ומתוך כך את הבניית זהותן בתוך הקהילה ומול קהילות אחרות בישראל. תהליכים אלו עלו במהלך כשנה של מחקר אתנוגרפי בקרב הקהילה, שכלל ראיונות ותצפיות. בדיון אצביע על שני תהליכים מקבילים הקשורים ליציאת הנשים מתוך המרחב הפרטי: החמולה, הקהילה, למרחב הציבורי. הראשון: שאיפתן להתבדל, לצאת מתוך המעגל הסטיגמטי של קהילתן - אשר לדבריהן מביא להגדרתן כנשים טיפשות ומלוכלכות - ולהיטמע באוכלוסייה הערבית המשכילה. התהליך השני: הפרדוקס, שבמסגרתו רכישת ההשכלה ושיפור מעמדן

מותיר אותן רווקות, ללא ילדים – ולכן בשולי חברתן, שבה נשים נמדדות בעיקר בסטטוס המשפחתי שלהן.

מגיבה: תמר אלמור (האוניברסיטה העברית) - tamarelor@huji.ac.il

9. הורות בקהילות חרדיות

Parents in the Orthodox communities

ני"ר: יורם בילו (האוניברסיטה העברית) - msyoram@mcc.huji.ac.il

המושג מאורגן על ידי האגודה. המושג יעסוק בסגנון של הורות ובתפקידי הורים בקהילות חרדיות בארץ. הקאנון של הקהילה החרדית המתנהל על פי עקרונות של חשיבה קולקטיבית, השיקולים של הורים בקבוצה חסידית קיצונית בשידוך בני זוג לילדיהם, והשיח בין הורים לילדיהם על מיניותם.

הרצאה 1:

הורות חרדית: ילדים של קהילה

אורנה שני (חוקרת עצמאית) - orna@orr.org.il

בהרצאה אבקש להאיר על הבית החרדי ולהיכנס פנימה לנבכי הדינמיקה של ההורות החרדית. אלו יחשפו אדיקות אידיאולוגית שמעוגנת בתימת השליטה, והורות שיוצאת מגדרות התא האינטימי אל המרחב הקהילתי. ההורות בקהילה החרדית מתנהלת כזרוע של החשיבה הקולקטיבית, לפיה יש 'ליצור' את הילדים לפי התפקיד המוקדש לכל אדם בקהילה: הבנים ילמדו תורה, הבנות עזר כנגדם. תרבות זו, באמצעות ההורים, הקהילה ומוסדותיה גם יחד, פועלת להקמת דור ההמשך לפי עקרונות של חיקוי, שכפול ומחזור של אחדותה. כאשר אמצעי החינוך כפופים לקאנון החרדי – הוא התלמוד. זמן 'תורה' יהא מושרש בכל: בהתנהגות, במחשבה, בספרות הילדים, בענישה, במשחקים בהתנהגות ההורים ובדרישות מהילדים.

הרצאה 2:

השיח על המיניות בחברה החרדית כבבואה לשינויים ביחסי הורים-ילדים במשפחה החרדית

שרה זלצברג (האוניברסיטה העברית) - sarazalcborg@gmail.com

חנך דאום, בעל טור בן הציונות הדתית; יונתן גפן, יוצר ומשורר בן ההתיישבות העובדת; מישל פוקו, פילוסוף בן הבורגנות הצרפתית המשכילה ופרנק וודקינד, מחזאי בן הבורגנות הגרמנית הפוריטנית; כל אחד מהם, בדרכו שלו, הוקיע את ממסד ההורים והמורים בני דורו, ואף בני דורות קודמים לו, על מאמציו לדכא ולהשתיק כל שיח בתחום המיני. במהלך מאה השנים האחרונות, ומאז מחאותיהם של

וודיקנד ופוקו על השתקת השיח על המיניות, החברה המערבית המודרנית עברה כברת דרך ביחסה למיניות ולשיח על אודותיה, ובשנים האחרונות השיח בנדון אינו נפקד מדיונים הנוגעים לסוגיות חברתיות, כלכליות, בריאותיות ועוד. בה בעת, ישנן עדיין קהילות וקבוצות דתיות בהן כל דיון הנוגע למיניות הוא בבחינת טאבו וכל אזכור של הנושא טעון השתקה, כפי שהדבר קורה בקבוצות שונות בחברה החרדית. ואולם, בדומה לחברה הכללית, גם החברה החרדית עברה שינויים ותמורות במישורים שונים (פוליטיים, תעסוקתיים, חברתיים וחינוכיים), אשר הובילו, בין היתר, לשינויים ביחסו של הציבור החרדי לשיח בסוגיות שונות הנוגעות במיניות. הרצאה זו מבקשת, אפוא, לבחון את מעמדו הנוכחי של השיח על המיניות בחברה החרדית, כבבואה לבחינת השינויים העוברים על דפוסי היחסים הבין אישיים והבין דוריים בתוך המשפחה החרדית; על דפוסי הורות ויחסי הורים-ילדים ועל יחסים ופוליטיקה של אינטימיות. כל זאת, בעידן חדש בו הגבולות משתנים גם בחברה זו. הממצאים שיוצגו בהרצאה מתבססים על מחקר מקיף יותר העוסק במשמעות שיש לפגיעות מיניות בקרב גברים מן החברה החרדית.

הרצאה 3:

מקומם של הורים בקבוצה חסידית קיצונית בתהליך ההשתדכות של ילדיהם

סימה זלצברג (המרכז האוניברסיטאי אריאל) - simazalcborg@gmail.com

התהליך של בחירת בן זוג נתפס בחברה החרדית כבעל חשיבות עליונה. לפיכך, אין מותרים אותו ליד המקרה או לגחמה של אהבה או תשוקה, אלא, מנהלים אותו בצורה שקולה והגיונית. בהתאם לכך, השיקולים בבחירת בן הזוג הם בעיקר "אובייקטיביים", "קרים", ופחות "סובייקטיביים", רגשיים ואישיים. כפועל יוצא של גישה זו, בחברה החרדית ההורים הם המופקדים העיקריים על מציאת הזיווג לילדיהם. הנישואין בחברה החרדית נחשבים, אפוא, להתקשרות עסקית בין שני צדדים, הורי בני הזוג. כיוון שכך, רכיבים "עסקיים" כמו ייחוס המשפחה, גדלות בתורה ומעמד כלכלי, מהווים שיקולים מרכזיים בתהליך ההשתדכות, ואילו בחירה אישית של בני הזוג מהווה מרכיב בעל משקל הרבה יותר נמוך. עם זאת, מקומם של ההורים בהחלטה על זיווג ילדיהם משתנה בחברה החרדית מקבוצה לקבוצה, וממשפחה למשפחה. בהרצאה זו בכוונתי לשפוך אור על תהליך ההשתדכות של צעירים בקבוצה חסידית קיצונית, ובמיוחד לדון במקומם של ההורים בתהליך בחירת בן/בת הזוג לילדיהם, ובתפיסותיהם של צעירי הקבוצה ביחס למעורבות הוריהם בנדון. הממצאים שיובאו מתבססים על מחקר אתנוגרפי רחב שעסק בעולמן של נשות החסידות. המחקר למד את הקבוצה הנחקרת באמצעות תצפית משתתפת, וליווה את חברי הקבוצה בכלל ואת הנשים בה בפרט בחיי היומיום ובאירועים שונים. כמו כן, כלל המחקר ראיונות אישיים עם חברי הקבוצה (בעיקר עם נשותיה), עם חברים לשעבר ועם דמויות המקורבות לקבוצה.

יום חמישי, 23.4.2009

רצועת מושבים רביעית – 9:30-11:00

10. נדודי משפחה: על משפחה ונישואין בהקשר של הגירה

Wandering Families: On Family and Marriage in the Immigration context

יו"ר: ציפי עברי (אוניברסיטת חיפה) - tsipy.ivry@gmail.com

מושב מאורגן על ידי האגודה. נשים פלסטיניות מהגרות בגלל נישואין לבני זוגן; עולי ברה"מ לשעבר מהגרים ומסתבכים בבירוקרטיה; ונשים מזרחיות/ישראליות משנות את יחסן למשפחה בעקבות הגירה. אלה גם אלה הם ביטויי השפעת תהליך ההגירה על פרקטיקות ותפיסות במשפחה.

הרצאה 1:

"יש לי משפחה יפה, נהדרת" - מגדר ושיח מזרחיות/ישראליות בקרב נשים מזרחיות בנות הדור השני

סיגל רון (אוניברסיטת בן גוריון) - sigalro@bgu.ac.il

הרצאה זו מבוססת על מחקר אשר בחן את שיח המזרחיות של שני דורות של נשים מזרחיות אשר חיות בעיר הפיתוח אופקים שבנגב. במונח "נשים מזרחיות בנות הדור הראשון" הכוונה לנשים אשר נולדו, גדלו והתבגרו בקהילות יהודיות בארצות ערב והאסלאם והגיעו לישראל בשנות החמישים של המאה העשרים. ואילו במונח "נשים מזרחיות בנות הדור השני" הכוונה לנשים שנולדו בישראל להורים יוצאי אסיה-אפריקה, אשר גדלו וחיות עד היום בעיירת הפיתוח. המחקר חושף כי המזרחיות היא מרכיב מרכזי אך לטנטי בכינון הזהות של בנות הדור השני. באמצעות ניתוח סיפורי החיים והתמקדות בתיאורי הבית והמשפחה שהקימו בנות הדור השני, ניתן ללמוד על האופן בו "הבית" מהווה אתר לכינון "זהות ישראלית" בניגוד לזהות "המזרחית" ממנה מנסות בנות הדור השני להתנער.

אראה כי נשים מזרחיות בנות הדור השני מאמצות את אידיאל "המשפחה הישראלית" (משפחה בורגנית- מערבית) ומעצבות את היחסים המגדריים בתוך המשפחה בהתאם לאידיאל זה. סיפור חייהן והתמקדותן ב"משפחה הישראלית" שהקימו מוצג כהשתחררות מ"המזרחיות" ומימוש ה"ישראליות".

הרצאה 2:

נשים פלסטיניות בישראל מסבירות את הגירתן עם הנישואין לביתם של בני זוגן

ליליאן אבו-טביך (אוניברסיטת בר-אילן) - lilian5@013.net

המחקר בנושא דפוס המגורים הפטרילוקאליים בחברה הפלסטינית בישראל מתבסס על ראיונות עומק עם 17 נשים פלסטיניות שהיגרו עם הנישואין ליישוביהם של בני זוגן. המחקר הנו פנומנולוגי שמטרתו להבין כיצד נשים שנישאו ועברו לגור ביישובים ערביים בצפון מדינת ישראל מסבירות וחוות את המעבר שלהן. ממצאי המחקר מצביעים על כך שדפוס המגורים הפטרילוקאליים אינו נקבע על פי נורמות תרבותיות בלבד, אלא זוהי עובדה חברתית שבה מתערבבים ובאים לידי ביטוי מוסדות ותנאים רגשיים, משפחתיים ותרבותיים ומשקפים אילוצים פוליטיים וכלכליים. משטר ההפרדה הקרקעית המונהג במדינה ומתבטא בהקמה של יישובים המיועדים למגורים של יהודים בלבד; צמצום שטחי השיפוט של היישובים הערביים; אפליה ממוסדת בסיוע למגורים והיעדר תוכניות ממשלתיות לבנייה ציבורית מגבילים את זכותם של הערבים והערביות לזכויות בדור וחופש במרחב. בנוסף, הפרדה במקומות תעסוקה ושכר נמוך כמו גם הטלת הגבלות על פיתוח כלכלה ערבית משמרים את נחיתותו הכלכלית של המיעוט הפלסטיני ותורמים לבחירה של גברים ונשים במגורים ביישובים כפריים בהם עלות המחיה נמוכה. זאת בנוסף לתמיכה ולפריבילגיות שהם מקבלים מהמשפחות המורחבות בענייני דאגה, עבודה, ועזרה בטיפול בילדים. קשרים משפחתיים חזקים שמאפיינים את החברה הערבית ופרקטיקת הירושה הדיפרנציאלית מאפשרת לגברים להיות היורשים הבלעדיים לקרקעות ורכוש פרטי, גוזלת מנשים את חלקן בירושה ומאלצת אותן להצטרף לביתו של בן הזוג, שעל פי רוב ממוקם בקרבת מגורי משפחתו. על כן, המבנה הפטריארכאלי-פטרילוקאלי של החברה הערבית, כמו גם היות הפלסטיניות חלק ממיעוט לאומי במדינה יהודית משקף את הדינאמיקה בין המדינה והחברה אשר משמרת את הגירתן של נשים ליישוב של הגבר, מכוננת חוויות של זרות ושוליות, משמרת את פערי הכוח המגדריים, וגורמת על פי רוב להרעה במצבן הכלכלי והחברתי של נשים.

הרצאה 3:

המשפחה בעלת הזהויות המסוכנות - עולי ברית המועצות לשעבר בסבך הביורוקרטיה

פאולינה צלניק (מכללת בית ברל) - paulinac@netvision.net.il

מתוך 1,100,000 עולי ברית המועצות לשעבר כ-300,000 אינם מוכרים כיהודים על ידי הממסד הדתי-אורתודוקסי. הם אינם יכולים להתחתן, הם מתקשים להיקבר- ועליהם לחיות במדינה היהודית תוך תמרונים מורכבים, כדי לזכות במראית עין של לגיטימיות ממסדית. כיצד הדבר משפיע על היחסים בתוך המשפחה? כיצד הדבר מעצב את יחסי הכוחות המגדרים והבין דוריים בתוך המשפחה? כיצד נבנות המשפחות החדשות בארץ? מדוע עולים יהודים "כשרים" עוברים תהליכי ביזוי קבועים במפגשם עם הממסד הדתי? תמונות אתנוגרפיות מהמאבק היומיומי של עולים אשר הוכנעו על ידי הממסד הישראלי.

11. משפחה, נישואין והדרה

Family, Marriage and Exclusion

יו"ר: ענבל סיקורל (מכללת אשקלון) - inbalci@gmail.com

מושב מאורגן על ידי האגודה. זיקה בין נשים לבין חיבורן למשפחה והדרתן במסגרת המשפחה. המושב יעסוק בשמירת שם המשפחה לאחר הנישואין, בסיפור גירושן של נשים נוכריות כאמצעי לגיבוש הקהילה, בנישואי זרים – ישראלים, ובמנהגי נידה בקרב עולות מאתיופיה.

הרצאה 1:

"שם אחד למשפחה אחת" : על סוגיית שם המשפחה לאחר הנישואין בישראל

מיכל רום (אוניברסיטת בר אילן ומכללת אשקלון) - michal_rom@hotmail.com

בשנים האחרונות נראה כי יותר ויותר נשים נשואות בישראל בוחרות לשמור את שם-משפחתן מלידה, בניגוד למה שמכתיבה שיטת השמות הפטרונימית הנהוגה במקום. עדות למגמה זו ניתן למצוא בין השאר בתיקון ל-"חוק השמות תשט"ז-1956", שהתקבל בשנת 1996, במסגרתו הוגדרה מחדש זכותם של נשים וגברים לבחור לעצמם שם-משפחה כרצונם. ממצאים של מחקר איכותני אשר בחן לראשונה את המשמעויות שנשים ישראליות מעניקות לבחירה שלהן בסוגיית שם-המשפחה לאחר הנישואין, מצביעים על השיח הפמיליסטי כאחד מן הכוחות המרכזיים הפועלים לשימור הסדר הקיים, ומונעים אימוץ מלא של פרקטיקות אלטרנטיביות בעניין. ניתוח סיפוריהן של 42 נשים נשואות, יהודיות, חילוניות, בנות המעמד הבינוני בישראל, אשר בחרו מגוון של בחירות ביחס לשם-המשפחה לאחר הנישואין, מלמד כי שם-המשפחה משמש בעולמן אמצעי לביטוי וחיזוק אידיאל המשפחה המאוחדת. בראיונות רבים, חזר ועלה הביטוי "שם אחד למשפחה אחת" כעקרון מארגן מרכזי של שיטת השמות הנהוגה בישראל. בפועל מתורגם עקרון זה לשני ציוויים נורמטיביים אשר מתקיימים במקביל: הראשון, מזהה את המשפחה `הנורמלית` במובן של המשפחה הראויה, עם העמידה בדרישה שלכל בני המשפחה יהיה אותו שם-משפחה, כלומר שם אחיד וזהה לכולם; השני, מזהה את המשפחה `הנורמלית` עם העמידה בדרישה ששם-המשפחה יורכב משם יחיד, כלומר שלא יהיה לה שם משפחה כפול שמורכב משתי מילים/שמות. ממצאי המחקר מלמדים כי בעקבות עקרון האחדות על שני הציוויים המגולמים בו, נשים שמתלבטות ביחס לשינוי שם המשפחה שלהן, ולא רוצות או לא מוכנות להפר עקרון זה, מוצאות את עצמן מול מרחב אפשרויות מצומצם במיוחד. כל חריגה ממרחב זה, מערערת על הסכימה הדומיננטית בעולמן של המשפחה השלמה, הראויה, מסמנת אותן כמפרות סדר, ואף עשויה לגבות מהן מחיר חברתי גבוה.

הרצאה 2:

מרעיה טמאה לאישה דתייה: מנהגי נידה בקרב עולות מאתיופיה

ענבל סיקורל (מכללת אשקלון) - inbalci@gmail.com

רחל שרעבי (מכללת אשקלון ואוניברסיטת בר אילן) - rsharaby@gmail.com

הרצאה זו תתמקד בהתנגדות מגדרית ומסורתית של מהגרות מאתיופיה לישראל, באמצעות הסוגיה של הקמה ושימוש בבתי נידה (מרגם גוג'ו) בידי נשות ובנות קייסים (חכמי דת אתיופים) בישראל. בשולי כל היישובים היהודיים באתיופיה הייתה בקתה נפרדת שכונתה "בית הדם" (מרגם גוג'ו), ואליה פרשו בקפדנות הנשים בזמן הנידה. בזמן המחזור ולאחר לידה האישה הורחקה לבית הנידה, ושבה לביתה רק בתום תקופת הטומאה, לאחר טקס טהרה. בתקופה זו נרתמו בני המשפחה המורחבת לטיפול בבית ובמשפחה של האישה הנידה, ובה (בעיקר בהזנתה). ההגירה לישראל והתמורות החברתיות והכלכליות הכרוכות, העמידו קשיים בקיום מנהג זה. קשיים אלו השפיעו במיוחד על נשות הקייסים מהן הייתה ציפייה אישית וחברתית לשמר את המסורת. המצוקה הופיעה עוד במרכזי הקליטה בשל חוסר נכונות המנגנון הקולט לקבל ערכים דתיים ומסורתיים של העולים ולהקצות לנידות מתחם ציבורי התואם את המנהג. הבעיה החריפה עם המעבר למגורי קבע, בשכונות בעלות אוכלוסייה מגוונת וללא מבנה משפחתי וקהילתי תומך. המחקר בוחן שלושה בתי נידה בישראל שבהקמתם היו שותפות פעילות נשות קייסים. טענתנו היא כי הנשים משתמשות במרגם לשם שמירה על זהות תרבותית, וכמעשה התנגדות לתרבות הקולטת. הפרקטיקות השונות של המנהג באתיופיה ובישראל, מצביעות על שילוב סינקרטי בין המסורת האתיופית לבין המציאות החברתית בישראל. שילוב זה נותן מענה לזהותה המגדרית- יהודית-ישראלית- אתיופית החדשה של המהגרת מאתיופיה.

הרצאה 3:

הסיפור על גירוש הנשים הנוכריות כאמצעי לגיבוש הקהילה היהודית בימי שיבת ציון

יונינה דור (מכללת אורנים) - yonina@yagur.com

גיבוש הקהילה החדשה ביהודה אחרי חורבן הבית הראשון והאפשרות לשיבת ציון שנתן כורש, נעשה על יסוד הדגם המשפחתי. על כן תפסו את האינטגרציה המחודשת בין הקרעים של עם ישראל במונחים של נישואים. על פי ספר עזרא-נחמיה, הקבוצה הקטנה והאקסקלוסיבית של שבי ציון ראתה עצמה כאליטה נבדלת ולא רצתה להתערב ברוב המקומי שלא גלה. כדי להדיר אותו מן האפשרות להתמזג עמה כינתה אותו "עמי ארצות", הכתימה אותו בהגדרה "בני נכר", ותבעה מחבריה שכבר לקחו מבנותיו לנשים לגרש אותן, שכן הן "נשים נוכריות". תביעה כזו אי אפשר היה להגשים, ועל כן הסתפקו בהבדלה סמלית, אשר הייתה, למעשה, החלק הראשון בטקס מעבר. בסיומו של טקס זה נקלטו אותם בני נכר ונשים נכריות בשבי ציון והפכו למעמד לגיטימי בקהילה שהוגדר בספר עזרא-נחמיה כ"כל הנבדל". היה זה דגם קדום של טקס גיר. דפוסים של נישואים מעורבים בין קבוצות שונות שטיפחו זהויות ישראליות למיניהן, הם אלה שדרכם התנהלה האינטגרציה בין מרכיבי הקונגלומרט של עם ישראל בראשית ימי הבית השני.

הרצאה 4:

"המשפחה לא יכולה להתגרש ממך": אתגרים סביב נישואים מעורבים בין ישראלים-יהודים לזרים

הילה צבן (אוניברסיטת בן גוריון) - hilazaban@gmail.com

"המשפחה לא יכולה להתגרש ממך. למשפחה היה מאוד קשה בהתחלה. אני לא בטוח אם זה היה יותר בגלל זה שאני נמצא עם גרמנייה וגויה או דווקא בגלל הכתם החברתי. [...] זה לקח זמן, אבל היום הם הרבה יותר נוחים עם הרעיון. וכבר אנשים הפסיקו לדבר ועברו לנושא החם הבא". נורמת האנדוגמיה משותפת לרוב החברות. היהדות אף מיסדה את הנורמה בהלכה ואסרה במפורש על נישואים בין-דתיים. נורמה זו משתקפת בחוקיה של מדינת ישראל, כמדינה יהודית, שאף שאינה אוסרת על אזרחיה להינשא לבני דתות אחרות, היא גם לא מאפשרת נישואים כאלה בתחומה. בחברה הישראלית-יהודית, שבה נורמת האנדוגמיה היא חזקה למדי, ובמקביל, גם חשיבות קשרי המשפחה, נישואים מעורבים בין ישראלים-יהודים לזרים, שלא נולדו יהודים, מציבים אתגרים משפחתיים רבים. פעמים רבות, המשפחה מתקשה לקבל את מוצאו של בן הזוג, את העובדה שאינו יהודי ובנוסף – לסבול את הכתם החברתי והרכילות, שכביכול מציירים את המשפחה כחריגה וכנושלת בחינוך להתנהגות נורמטיבית. יחד עם זאת, לרוב, גם כשאין קבלה מיידית של הזוגיות המעורבת, זה קורה בהמשך, עם העמקת ההיכרות והזמן שחולף. העבודה שופכת אור על שאלות תיאורטיות שקשורות למשפחה, ישראליות, יהדות, אתניות ויחסי שארות בתקופה המודרנית. בעידן שבו אנשים הם ניידים יותר, ושיש יותר הזדמנויות להיכרות ואף לזוגיות עם אנשים מתרבויות שונות, ההשתייכות למעגלי השייכות השונים – משפחה, מדינה, דת ותרבות – שוב אינה מובנת מאליה ויש צורך לפרום ולתפור אותה מחדש. המאמר מבוסס על עבודת תזה, שעסקה בנושא שייכות והשתייכות-מחדש, כפי שהן עולות ממקרה הבוחן של ישראלים-יהודים שהתחתנו בנישואים מעורבים. המחקר התבסס על 17 ראיונות עומק, ונבחנו בו מספר מעגלי שייכות, ביניהם המעגל המשפחתי.

12. היחיד, החברה והרעות: המשפחה בדור תש"ח ומקורות השראתו

The Individual, the Band and the Friendship: The family in TASHAH

יו"ר: אפרת קנטור (מכללה האקדמית כנרת) - Kantormaitar1@012.net.il

מושב מאורגן ע"י האגודה. המושב יבחן את מקום המשפחה והשארות במסגרות סולידריות בתקופת הישוב ועם הקמת המדינה. במסגרתו תוצגנה ה"חמולה" של ארגון ה"שומר" בתחרות עם המשפחה, נשות הפלמחניקים – הצבריות שלא מזדקנות, ויחסים בין חברי ה"חבורה".

הרצאה 1:

יחסי ושארות במחנה החלוצי- "השומר" כמשל

סמדר סיני (אוניברסיטת בר אילן) - smadar@tkz.co.il

אחד המאפיינים החברתיים הבולטים בארגון ה"שומר" היו הנישואין בין המשפחות בינן לבין עצמן. קשרי נישואין אלה יצרו בעצם משפחה אחת גדולה שהיוותה סוג של שארות. היה זה כנראה ביטוי לרצון לראות עצמם כחברה נפרדת וייחודית בקרב המחנה החלוצי פועלי של ימי העלייה השנייה. במונח שארות - kinship ניתן להקיף מכלול של הקשרים חברתיים המתבססים על קשרי דם או על

קשרי נישואין, אימוץ ועוד. קיימים סוגים שונים של שארות אך הרלוונטיים להרצאה זו הם: משפחה ומשפחה מורחבת- חמולה. החמולה כתופעה רווחת במזרח התיכון וצפון אפריקה. החמולה יוצרת מסגרת משפחתית תומכת ומעניקת חוויה של השתייכות וקבלה. בחינת "השומר" כסוג של שארות מאפשרת לבחון אותו בראייה חברתית משפחתית, שכן המחוייבות לא הייתה רק לרעיון ולדרך אלא גם מחוייבות משפחתית טוטלית, בה קשרי הדם היו חזקים אולי אף מהחיבור האידיאולוגי. במובן זה היה השומר תופעה ייחודית בתולדות העליות הראשונות. את מערכת הקשרים המשפחתיים ניתן לבחון על פי עץ המשפחות שיתואר בהרצאה.

הרצאה 2:

היחיד והחבורה – בין הבניית זהות להבניית מציאות

מנחם קנדלשיין (אוניברסיטת בר אילן) - kandelsh@inter.net.il

דור ילידי תקופת תש"ח שנולד ערב הקמתה של מדינת ישראל, עבר תהליך סוציאליזציה דוגמטי שהטמיע בו זהות ישראלית חילונית. במהלך עיצובו של הדור מתגבשת ישות חברתית בתצורת חבורה המשמרת עצמה עד ימנו אלו. תפישת החבורה כמשפחה מורחבת מציפה את משמעותה החברתית. במהלך טכסי שישים עולה מיתוס חבורתי כטכסט מילולי, וסמל כטכסט ויזואלי. המיתוס והסמל כפריטי תרבות, ניתנים לפענוח רק על ידי חברי החבורה היודעים את קוד ההצפנה. ההרצאה תתמקד בניתוח סימולוגי המבהיר את המנגנונים התרבותיים בעזרתם מגדרת החבורה את עצמה בפני האחרים. המיתוס מעלה את ערכה של החבורה באמצעות השפלת היחיד המשתייך לממסד, ומוחה כנגד הניסיון למחוק את החבורה. הסמל משייך את העבר האיכותי רק לחברי החבורה ומבטיח עתיד שכולו טוב להולכים בתלם. טיפוח חברתי שאינו יודע שובע מעלה את החבורה לדרגת ערך העומד בפני עצמו, ומוחק את ייחודו של היחיד. הסמל והמיתוס מהדהדים זה כלפי זה ומציפים את הפער שבין ציווי האתוס הלאומי מהעבר למציאות החיים.

הרצאה 3:

גבר צבר לא מזדקן: ייצוג המשפחה בסיפורי חיים של קציני תש"ח

גבריאלה ספקטור-מרזל (אוניברסיטת בן-גוריון) - gabrielasm@013.net

ההרצאה תבחן את ייצוג המשפחה הגרעינית – הילדים ובת הזוג – ב"תעודות הזהות הנרטיביות" של קצינים בכירים מדור תש"ח בעשור השמיני לחייהם. ההידרשות המצומצמת למשפחה ואזכורה בדרך אגבית, המורה כי היא אינה חלק מהעלילה הראשית של הסיפורים, הולמת את תפיסת הגבריות המערבית והתש"חית. המערבית - המשתיתה את זהות הגבר על הקריירה "בחוץ", והתש"חית, המזהה אותה עם שליחות לאומית. השטחת המשפחה בסיפורי החיים של זקני תש"ח עומדת בניגוד חריף לחשיבותה המרכזית בעולמם. פער זה מלמד על הצורך להמשיך ולהפגין זהות גברית "ראויה", לנוכח הצל הכבד שהגיל המבוגר מטיל עליה.

מגיבה: אפרת קנטור (מכללת כנרת) - Kantormaitar1@012.net.il

רצועת מושבים חמישית – 11:15-12:45

13. המשפחה והמחשב: אינטרנט, ניו מדיה וטכנולוגית הזיכרון

Family and the Computer: Internet, New-Media, and Technology of Memory

יו"ר: יוני מזרחי (מכללת עמק יזרעאל) - yon1961@post.harvard.edu

מושב המאורגן על ידי האגודה. המשפחה של ימינו היא לא המשפחה של פעם, התמורות הטכנולוגיות מעצימות את תהליכי השינוי ומשפיעות על היווצרותם של דגמי יחסים חדשים המגלמים בטכנולוגיות חדשניות. מושב זה יציג חלק מהן: תוכנות גנאלוגיות ואתרי זיכרון משפחתיים, אתרי היכרות באינטרנט, ומשפחה וירטואלית ב-life second.

הרצאה 1:

הכריות, זוגיות ובגידות באתרי הכריות באינטרנט

רבקה שטטפלד (בית ברל) - rivsh@bezqint.net

במחקר הנוכחי נבדקו הגורמים והמאפיינים הייחודיים למשיכה בין בני-זוג, תפיסת משמעות הקשר הזוגי על ידי גברים ונשים פנויים (רווקים/ת גרושים/ת), וככלל זה תפיסת ה'אהבה' באתרי הכריות. לצורך המחקר נבחנו מספר תיאוריות שעוסקות בסוגיות אלו במפגשי פנים-אל-פנים; כמו תיאוריות החילופין והגמולים החברתיים של ארונוסן וביירן. ההנחה היא שההימשכות לבן-זוג בעל תכונות אופי דומות, מעניקה לבני-זוג גמולים אישיים וחברתיים (במפגשי פנים-אל-פנים). טענה זו נבדקה לראשונה במחקר זה לגבי יחסים וירטואליים. בעבודה זו נבחנו מרכיבי הקשר הזוגי דרך תיאוריות פסיכולוגיות שונות. האחת, היא התיאוריה של סטרנברג שקושרת קשר זוגי משמעותי ("אהבה") כמשולש שיש בו אינטימיות, תשוקה ומחויבות. בעבודה הנוכחית נעשתה אינטגרציה עם מרכיב "ההרפתקנות" שנלקח מן המודל של הנדריק בעקבות התיאוריה של לי. מחקר זה הינו ייחודי וראשוני מסוגו בעולם ובישראל משום היקף המשתנים והמתודולוגיה שבו נערך המחקר. במסגרת המחקר נעשה ניסיון להבין טוב יותר את תהליך היווצרות הקשר הזוגי של אנשים פנויים ונשואים ("הבוגדים") ולעמוד על הבדלים מגדריים בתפיסת משמעות הקשר הזוגי מתחילת התהוותו. כמו כן ממצאי המחקר סיפקו תובנות נוספות לגבי מוסד הנישואין כפי שהוא משתקף באתרי ההיכרות.

הרצאה 2:

תהליכים וכלים גנאלוגיים לאנתרופולוגים

דניאל הורביץ (Jewish Family Research Association) - daniel@genealogy.org.il

גנאלוגיה הינה פעילות מתודולוגית המאפשרת לאנשים לחקור אודות משפחתם. התוצאות הן לרוב אוסף של סיפורים, אנקדוטות וחומרים מפורטים ומלאים המספרים כיצד משפחותינו חיו בעבר. המידע והתהליכים של גנאלוגיים וכן הכלים בהם הם משתמשים, שימושיים גם עבור אנתרופולוגיים ויכולים

לסייע להם להבין ולקבל מידע נוסף אודות הפעילויות החברתיות והתרבותיות של המשפחה בזמנים ומקומות שונים. בהרצאה זו אני אציג ואסביר את הפעילויות והתהליכים השונים בהם משתמשים הגנאלוגים כדי לבצע מחקרים. כמו כן, אציג את מקורות המידע העיקריים ואת המקומות להפצתו.

מגיב: יוני מזרחי (מכללת עמק יזרעאל)

14. אתרים של כוח, מרחבים של פרקסיס

Places of Power, Spaces of Practice

יו"ר: ג'קי פלדמן (אוניברסיטת בן-גוריון) jfeldman@bgu.ac.il

מרחב איננו מערכת צירים הכופה את עצמה על המציאות, כי-אם שדה דינמי שבו מתבטאים יחסי כוח, ואשר מעוצב כל העת באמצעות פעולותיהם של בני אדם על העולם החומרי ואיש-על-רעהו. ואולם גם משנאות המחקר להכיר סוף-כל-סוף בכוחו של הפרפורמנס האנושי, רווחת הנטייה להתמקד באירועים מכוננים כגון קידוש, ארגון וקטגוריזציה של המרחב, המקבעים את משמעותו כהגמוני או כפוף, קדוש או חילוני, ילידי (קרי - מרחבם של המארחים) או תיירותי, קבוע או זמני. הפאנל יבחן פרקטיקות של דת, תיירות ופנאי, במטרה לבחון כיצד טכנולוגיות חדשות, אופני ייצוג חדשים של המרחב ואפשרויות תנועה הולידו שינויים באופיו של המרחב, בפרקטיקות המתארחות במקומות או מתייחסות אליהם, וביחסי האנוש שהם מאכלסים. במוקד הדיון בפאנל יוצבו פרקטיקות המערערות על הקטגוריות האנליטיות המסורתיות ששימשו להגדרת המקום. בין השאלות שאנו מבקשים לחקור: כיצד מעצבים מרחבים את אופני התנועה של בני אדם בתוכם, ואת התקשורת הבינאישית המתנהלת בהם? אילו שינויים חלים בפרקטיקות כאשר המרחב המארח אותן הופך לאתר של ראוה וחיזיון? האם מבטו של האחר נוסך בפרקטיקה רפלקסיביות ופרפורמטיביות, וכיצד משפיעות אלו על מידת הכנות והריכוז של המשתתפים? באיזו מידה פרקטיקות צרכניות וטכנולוגיות ייצוג ושעתוק מגדירות מחדש את גבולות המקום ואת הקטגוריות המכוננות אותו?

הרצאה 1:

לעצום עיניים ולצפות: צילום במקום הקדוש מבעד לעדשת תיאוריית הפרקסיס

אורי שוורץ (האוניברסיטה העברית) ori.schwarz@gmail.com

תיאוריית הפרקסיס מאפשרת צורות מחשבה חדשות על המקום – הן כמרחב פיזי המשמש בימה לפרקטיקות ופרפורמנסים מסוימים ומסייע לעיצובם; והן כישות תרבותית, המתפקדת באופן מתווך אך אפקטיבי בפרקטיקות המתקיימות מחוץ לגבולותיו הממשיים או המדומיינים של המקום הפיזי. ההרצאה סוקרת את המגמה הגוברת בישראל של תיעוד אירועי-דת המוניים בסרטונים בידי המשתתפים עצמם, וכמה מהשפעותיה של מגמה זו. נדונים הדגש הגובר על הממד הוויזואלי והפרפורמטיבי בריטואל; והתפתחות קשת חדשה של פרקטיקות, שבהן צריכת הסרטונים התיעודיים

משמשת לניהול רגשי ורוחני ולמשמעות-עצמי דתי. במקרים אלה משחק המקום תפקיד מרכזי בטכנולוגיות-של-עצמי המתרחשות מחוצה לו. צריכה מתווכת זו כרוכה במניפולציות על גבולות המקום והזמן הקדושים, אך לא כדי לסלק את הגבולות הללו, אלא דווקא באופן המעצים את חשיבותו הפרקטית של המקום הקדוש.

הרצאה 2:

כולנו באותה סירה: הפוליטיקה של האין-מרחב

אייל כץ (אוניברסיטת בן-גוריון) eyalkat@bgu.ac.il

בשיח האקדמי על תיירות נתפש המארח כליד מקומי ושוכן-קבע, ואילו האורח כמבקר חיצוני זר וזמני. ואולם בתעשיית תיירות היאכטות, היחסים השוררים בין בעלי היאכטות העשירים לבין צוות העובדים המועסקים בהן הופכים מודל זה על פיו. חברי צוות היאכטה, הבאים ממדינות שונות, חיים על הסיפון ומספקים שירותי אירוח לבעלי היאכטה, ואולם למעשה הם אורחים זמניים – הן על סיפונה של הסירה, והן במדינה שבה היא מבקרת – ונמצאים שם רק בכפוף לרצון הבעלים. בתקופת שירותם על הספינה רשאים העובדים לטייל בכל מקום בעולם בלי צורך בהשגת ויזה, וכך נהנים מקלות-התנועה המוענקת לבעלי היאכטות המופלגים בעושרם. אך מנגד, הם כפופים למגבלות תנועה האוסרים עליהם לפרקים את הכניסה לחלקים מסוימים ביאכטה עצמה, ואת השימוש בחלק ממתקניה. בעקבות זאת הופך הסיפון לשדה שבו מתנהלים מאבקי-כוח סובטיליים ולא-שוויוניים בין הבעלים/אורח לבין העובדים/מארחים. ביחסי-כוח אלו, נטל כבד של עבודה רגשית, הדרושה לשהות משותפת נינוחה במרחב המצומצם של הסירה, מוטלת על כתפי העובדים. כתוצאה ממצב זה, אנשי הצוות משתלטים על המזח, והופכים את מה שמתפקד כחלל העבודה ונתיב הגישה ליאכטה בשעות היום ל"אחורי קלעים" שבהם מתקיימות מסיבות-מזח לחברי צוות היאכטה ולחבריהם בלילה. בתעשיית תיירות היאכטות, קטגוריות כגון אורח ומארח, בבית ובמרחקים, קבע וארעי, לובשות לבוש חדש, המבטא את נזילותו וגמישותו של המרחב בעולם דינמי-בתכלית.

הרצאה 3:

ברובים הבאים לארץ ישוע: האמריקניזציה של ארץ הקודש

ג'קי פלדמן (אוניברסיטת בן-גוריון) jfeldman@bgu.ac.il

מאז ומתמיד שררו יחסים סמיוטיים מורכבים בין אתרים נוצריים בארץ הקודש לבין ייצוגיהם בארכיטקטורה ובריטואל. כיום אנו עדים לשגשוגם של ייצוגים ויזואליים בחיים הדתיים – החל בסרטוני וידיאו ביתיים, עבור בשומרי מסך, וכלה בשילוב מצגות פאואר-פוינט בפולחן הכנסייתי. שגשוג זה, לצד תהליכי גלובליזציה (כגון הקלות הטכנית של נסיעה/עלייה לרגל, וההתפשטות הגלובלית של הנצרות האוונגליסטית האמריקאית), משפיעים באורח ממשי על היווצרותם התפתחות ועיצוב אתרים נוצריים חדשים בארץ הקודש. באמצעות ניתוח אופני ההבניה וה-theming של אתרים מקראיים חדשים בידי ממשלת ישראל ("ירדנית") או ארגונים פרטיים ("Nazareth Village"), אדגים כיצד אתרי ארץ הקודש מעוצבים באופן המבטא את השינויים באופני-המבט ובציפיות של הפרוטסטנטיות-האמריקאית. אתרים

אלו אינם רק משקפים יחסי כוח ופרקטיקות דתיות קיימים (כגון החיזור הישראלי אחר האוונגליסטים האמריקאים), כי-אם מסייעים בכינון פרקטיקות חדשות ובשינוי יחסי הכוח. כך, הכפר נצרת, שנבנה בידי נוצרים מקומיים כדי לספק את המבט הפרוטסטנטי ולמשוך את המאמינים הפרוטסטנטים לנצרת, עשוי למעשה לעודד מבקרים להעתיק את הפולחן – מביקור בכנסיית הבשורה ובכיכר העיר נצרת לפולחן בפארק-נושאי המשמש אתר מורשת. מנגד, בשנות האינתיפאדה השתמשו צעירים נוצרים בנצרת בהון התרבותי שהעניקו להם ביקורי התיירים מהמערב והשתמשו באתר כמשאב להצגת שורשיותם הפלשתינית בפני שכניהם המוסלמים. במקרה נוסף, הארכיטקטורה של אתר הטבילה בנהר הירדן מסייעת לשינוי משמעותה של הטבילה – שהופכת לחוויה תיאטרלית יותר משהיתה, ובה-בעת מאבדת ממשמעותה כביטוי מחויבות לעדה-דתית ולכנסייה מסוימת. באתרים חדשים אלו מתרחשת אמריקניזציה של ארץ הקודש – המתבטאת בהעדפה של חוויה רב-חושית, ובייצור דימויים המעצבים את הציפיות של עולי-הרגל באשר-הם.

מגיב: [דן רבינוביץ](mailto:msdan@post.tau.ac.il) (אוניברסיטת תל אביב) - msdan@post.tau.ac.il

15. האח הגדול - האמנם?: מבט "מלמטה" על המשפחה המגויסת, המולאמת, הממוגדרת,

והמדומינת

Grounding the Big Brother: Nationalized, Enlisted, Gendered & `Imagined` Family Relations

יו"ר: [אסתר הרצוג](mailto:estherhertzog@yahoo.com) (מכללת בית ברל) - estherhertzog@yahoo.com
קרול קדרון (אוניברסיטת חיפה) - ckidron@soc.haifa.ac.il

Psychological and sociological studies of family relations have predominantly focused upon family pathology or maladaptive relations, and various forms of `corrective` hegemonic and/or institutional `top-down` intervention deemed beneficial for the families/family members in emotional, social, or economic distress. A more critical ethnographic gaze at top-down intervention aims to illuminate the way in which the restoration of family wellness and welfare has been dependent upon a re-constitution of relations between individual family members, the re-narration and re-interpretation of silenced or maladaptive familial past, and ultimately the engineering of new family narratives and legacies. Deconstructing these newly formulated familial narratives discloses core assumptions regarding the `ideal type` national, normative, gendered and `moral` family and individual. The re-narration of legacies of trauma, repression, or social hardship not only constructs altered family relations but constitutes a new and improved `idealized` self who may be enlisted as docile servant of the State, institution, or society. However, contrary to Marxian/Foucaultian analyses of top-down intervention, the session proposes that an ethnographic bottom-up exploration of family relations

may disclose multi-vocal and reflexive individuals and families resourcefully negotiating hegemonic and therapeutic narratives and practices to weave far more complex familial histories and relations. Moving beyond the dichotomy of critical anthropological readings of subjugation/human agency these studies do not aim to merely deconstruct hegemony or re-empower social agents but to examine the multiple ways families and selves creatively utilize emotional and discursive resources to make sense of and sustain their more grounded `imaginings` of family relations and selfhood.

הרצאה 1:

גבר, אישה, הפרעה: בין המשפחה הפרטית ללאומית

קרן פרידמן פלג (האוניברסיטה העברית) - pelegi@012.net.il

הרצאה זו תבקש לבחון את האופן בו נבנות ומוכנות השאלות המגדריות שמייצרת הסיטואציה הזוגית של אישה החיה לצידו של גבר המאובחן כסובל מהפרעה פוסט-טראומטית בהקשר של הסכסוך הישראלי-ערבי. זאת, נוכח השתתפותם של הגברים במלחמות כמו יום הכיפורים, לבנון הראשונה או האינתיפאדה הראשונה, או נוכח חשיפתם לאירועי טרור במהלך האינתיפאדה השנייה. הזירה בה נבחנה הבנייתן והבנתן של השאלות המגדריות הייתה קבוצה טיפולית פסיכו-דינמית שהתקיימה בעמותה העוסקת במתן סיוע נפשי במצבי לחץ וטראומה על רקע לאומי, ובה נפגשו עשר נשים עם זוג מנחות, פסיכולוגית קלינית ומטפלת בתנועה, אחת לשבועיים. לצד מחקרים לא מעטים שבחנו את התהליכים המתרחשים בקבוצות טיפוליות שיועדו לסובלים מהפרעה נפשית, הרי שקבוצה זו מייצרת הקשר מורכב יותר של טיפול, בו נפגשת בת הזוג עם סיפור ההפרעה הגברי, כפי שהתעצב בספירה הציבורית והמדוברת יותר של הסכסוך הישראלי-ערבי, דווקא בתוך הבית: בסלון, במטבח ובחדר השינה; נוכח קשיי פרנסה וגידול ילדים. באמצעות סיפוריהן של שלוש נשים מהקבוצה הטיפולית האמורה - אלקה, מיקה ושירלי - אבקש לבחון כיצד מוצלב סיפור ההפרעה אותו נושא הגבר עם סיפורו של האישה ועם תפיסתה את יחסיהם הזוגיים: כיצד מוסדר המפגש בין סיפור ההפרעה הגברי שנולד בספירה הציבורית עם היחסים הזוגיים המתקיימים בספירה הפרטית? איזו משמעות מחודשת מעניקות הנשים לרגשות האהבה, התשוקה והמחויבות המשמשים אותן כבסיס להגדרת היחסים הזוגיים, נוכח השינוי שחל בזהותו של הגבר שלצידו הן חיות? אילו אסטרטגיות פעולה מעצבות לעצמן הנשים אל מול המפגש הזה?

הרצאה 2:

קשרי משפחה מגויסים באתרי הנצחת השואה: הבניה הגמונית או סוכנות בין-דורית?

קרול קדרון (אוניברסיטת חיפה) - ckidron@soc.haifa.ac.il

Holocaust survivors and their descendants have been depicted in the scholarship as targets of hegemonic construction and enlistment. Whether presented as pathologized

sufferers of post-trauma or enlisted carriers of national memory, the hegemonic gaze of the State, internalized discourse and technologies of self have been thought to sustain the intergenerational transmission of a survivor family legacy of victimhood and commitment to testimony. Practices of enlistment have been examined in such sites as psycho-social support groups, commemorative museums and rituals and the school system. Although considered the last bastion of privacy and intimacy, therapeutic and pedagogic intervention in family relations have been shown to be the key to the hegemonic constitution of new generations of carriers of memory. However, contrary to Marxian/Foucaultian analyses of top-down intervention, it is proposed that an ethnographic bottom-up exploration of family relations may disclose alternative `resistant` sites and multi-vocal and reflexive individuals and families resourcefully negotiating hegemonic discourse and practices to weave far more complex familial histories and relations. Vignettes from a multi-sited ethnographic research on survivor family memory work, explore the appropriation of silent Holocaust family tales in a Holocaust museum, the school-based construction of third generation student intergenerational mediators before and during trips to Poland, and finally the staging of "Holocaust Theatre" in Holon where resistant forms of intimate intergenerational transmission and alternative survivor family ties are performed. Findings problematize top-down readings of hegemonic intervention and call for grounded explorations of the subtle processes of everyday family ties and alternative sites of memory.

הרצאה 3:

סדרי משפחה-מדינה וביוגרפיות אלטרנטיביות: בוגרי "הפנימייה-למחוננים-טעוני-טיפוח" ואחיהם
אבי שושנה (אוניברסיטת בר-אילן) - shoshana@biu.ac.il

באמצעות חקר מקרה "הפנימייה למחוננים טעוני טיפוח בישראל" אני מבקש לבחון את האופן שבו סדרי מדינה וסוגי שיח "פועלים מלמטה". בחינה זו מוצעת אף לשם הבנה עדינה יותר של היחסים המורכבים בין מבנה וסוכן, הגמוניה והתנגדות, אינטלקטואלים ואנשי היומיום. הראיונות עם בוגרי הפנימייה מלמדים כיצד חווים הם את השתתפותם בפרויקט חינוכי-מדינתי לדה-סוציאליזציה ורה-סוציאליזציה כפרקטיקה אשר "הצילה" את חייהם וסייעה למוביליות החברתית-כלכלית בגיל בגרות (במונחי השכלה גבוהה, הכנסה, משלח-יד ומגורים ביישובים יוקרתיים). בד בבד, מושג העצמי שלהם מגלה מבנה נרטיבי מיוחד המכונה על ידי "ביוגרפיה אלטרנטיבית". בוגרי הפנימייה חווים את עצמיותם כמי שאינה ניתנת להפרדה מסיפור חייהם של אחיהם אשר לא התחנכו בפנימייה. ספור חיי האח מתואר כאלטרנטיבה ביוגרפית לא ראויה אשר מתפקדת כתזכורת (ביוגרפית) קבועה לתהייה מה היה קורה אילולא החינוך במפעל המדינתי. החינוך בפנימייה מתואר כמי שאחראי באופן סיבתי למעבר

מ"טעון טיפוח" (סטייה שלילית) ל"מחונן טעון טיפוח" (סטייה חיובית) או כפי שאחד המרואיינים דיווח "כבשה שחורה" ו"כבשה לבנה של המשפחה". הראיונות עם האחים אשר לא התחנכו בפנימייה מלמדים על קול ביקורתי אודות הפנימייה ומדינת ישראל. קול זה מתאר את התסכול המשפחתי ביחס להוצאת הנערה/ה לפנימייה, פרוק משפחות מכוון על ידי רשויות המדינה והשפעת החינוך בפנימייה על דינאמיקות משפחתיות. ריבוי הקולות בחקר מקרה זה מאפשר דיון מורכב אודות האופן שבו פרויקטים מדינתיים, המתערבים במכוון במושג העצמי ובמבנה המשפחה של מי שמכונים "המעמד הנמוך", מפורשים על ידי סוכנים שונים.

מגיבה: אסתר הרצוג (מכללת בית ברל)

16. דתיים אך רווקים: פרקטיקה, קהילה וייצוגים אמנותיים

Bachelors but Religious: Practices, Community and Artistic Performances

יו"ר: msharvey@huji.ac.il (האוניברסיטה העברית)

מושב מאורגן על ידי האגודה. בשנים האחרונות גוברת תופעה המאתגרת את המשפחה הדתית הקלאסית: חיים כרווקות מתמשכת. מושב זה יציג היבטים שונים של התופעה: ייצוג של הרווקות הדתית בתיאטרון, קהילות נשים חילוניות בחב"ד המשיחית ועל האתגרים שתופעה זו מציבה בפני הממסד הדתי-לאומי.

הרצאה 1:

חיים דתיים ללא משפחה: אתגרים רעיוניים ומעשיים

ארי אנגלברג (האוניברסיטה העברית) - ari.engelberg@mail.huji.ac.il

תופעת הרווקות המתמשכת בציונות הדתית מציפה לפני השטח סוגיות הקשורות לאופייה של המשפחה הציונית-דתית בעת הנוכחית. במהלך המאה העשרים התחוללו בעולם המערבי שינויים מרחיקי לכת במבנה המשפחה ובאידיאולוגיות העומדות מאחוריה. בעבר היבטים פונקציונאליים של מוסד הנישואין היו דומיננטיים יותר ואילו כיום צעירים רבים שואפים קודם להיכנס למערכות יחסים זוגיות שאיננה מוסדרת חוקית, והנישואין מגיעים מאוחר יותר, אם בכלל. בתוך אותה זוגיות ישנה ציפייה שבני הזוג יפתחו 'אינטימיות משתפת' (disclosing intimacy) אשר תעמוד בבסיס מערכת היחסים. שינויים אלה נובעים גם משינויים ביחסי המגדר, והם בתורם ממשיכים לעצב יחסים אלו. השינויים במבנה המשפחה לא פסחו גם על קבוצות דתיות שונות וביניהן הציונות הדתית. ככלל, דתות מסורתיות מגיבות בשלילה לשינויים המערערים על מבנה המשפחה המסורתית, אך עם זאת הם נוטים להפנים להתאים ולנכס חלק מהמסרים החדשים. בציונות הדתית, התסריט החברתי המועדף כולל התנזרות ממגע מיני עד לנישואין, נישואין 'מאבהב' בגיל צעיר והקמת משפחה רבת ילדים עם חלוקת תפקידים מגדרית ברורה. באופן זה ישנה אפשרות הן להגשים את משאלות הלב הנובעות מהתרבות הפופולארית המערבית של 'התאהבות' וקיום מערכת יחסים הבנויה על אינטימיות משתפת, והן לשמור על ההלכה ועל הסדר המגדרי הדתי. הרווקות המאוחרת חורגת מתסריט זה, וכך חושפת

את הרווקות והרווקים לסכנות דתיות וחברתיות. בהרצאה זו אדון בתפיסות השונות של הממסד הדתי ושל הרווקים/ות לגבי זוגיות ומשפחה ואציג ממצאים ממחקרי לגבי השפעת החיים מחוץ למשפחה על תפיסת העולם הדתית, שמירת ההלכה, יחסי המגדר של רווקות ורווקים ציונים-דתיים.

הרצאה 2:

רווקות אורתודוקסית כמערערת נורמות חברתיות: ייצוג ה"ביצה" בתיאטרון ובטלביזיה

רינה רוטלינגר ריינר (מכללת תלפיות) - reina_j@macam.ac.il

ההרצאה מנתחת את השינויים המתחוללים בחברה הדתית לאומית בייחוד בתחום המשפחה. אנתח סצינות מתוך שתי הצגות תיאטרון שיצרו אמנים דתיים וגם מן הסדרה הטלביזיונית "סרוגים" על מנת לבדוק את האופן בו מוצגת תופעת "הרווקות המאוחרת" שהפכה בעת האחרונה לנושא מרכזי בדיונים פומביים בתוך הקהילה וגם מחוצה לה. התופעה של רווקות מאוחרת בחברה זו נתפסת כ'בעיה'. נראה שהרווקים והרווקות ובייחוד בעלי המקצועות החופשיים, עצמאיים כלכלית מקיימים חיי חברה תוססים בירושלים וברמת גן ("הביצות") מהווים אלמנט מערער שדורש התייחסות מצד ההגמוניה. בדרך חיהם הם מערערים על נורמות ההתנהגותיות בחברה זו וחותרים תחת ערך "המשפחה" ו"הזוגיות". הם מצליחים להדוף את הלחצים להקים משפחה בגיל צעיר ומציעים חלופה: יחסים חופשיים יותר בין המינים (אפילו קיום יחסים אינטימיים לפני החתונה תוך כדי שמירת כללי טהרת המשפחה), עצמאות כלכלית לנשים, פרקטיקות של פמיניזם בליתורגיקה. לרווקים ולרווקות נפתחות אופציות להתנייד בין חברות שונות הקיימות בישראל: החברה החילונית, ה'ניו אייג'ית', ה'חרד'לית. רווקים ורווקות בגילאי סוף העשרים ותחילת השלושים עדיין בחיפוש אחר בן הזוג המתאים אך בינתיים הם יוצרים אלטרנטיבה למשפחה שעדיין לא הקימו ובתוכה הם בוחנים את ערכי הציונות הדתית השמרנית, מבקרים אותה ואפילו חותרים תחת ממסדיה - עד לגבול מסוים. הסצינות שאציג ואנתח משקפות את האמביוולנטיות של הצעירים הדתיים הללו שחיים על התפר בין חילוניות לחרדיות ואצביע על תובנות סוציולוגיות שניתן ללמוד מ'תוצרים' אמנותיים אלה. על החברה הדתית הלאומית שנמצאת במשבר הולך ונמשך יותר מעשור. הסצינות מבטאות רצון לבטא עמדות חתרניות ומחאה נגד דפוסי חברה קפואים וסטיגמות שמרניות הנוגעות למשפחה ומצד שני הם מלווים את הסצינות הללו בפרקטיקות ליתורגיות מסורתיות כמו תפילה לזיווג, דיבור ישיר עם אלוהים, והבעת רצון מפורש לא לעזוב את החברה הדתית שהם מוחים נגדה.

הרצאה 3:

היכוני לביאת המשיח/הגבר - נשים חילוניות ורווקות בקהילת חב"ד המשיחית

אורית הירש (אוניברסיטת תל אביב) - hirschor@post.tau.ac.il

בהרצאה זו אציג מה מתרחש בעת המפגש הסותר, לכאורה, בין נשים תל-אביביות וחילוניות לבין קהילת חב"ד המשיחית, וכיצד עולם החילוניות ועולם הדת גרים בכפיפה אחת כשמכניסים למשוואה את מושג ה"משפחה". על סמך עבודת שדה שנערכה במשך כשנה וחצי בקהילת חב"ד המשיחית שבלב תל-אביב, אראה כיצד הנשים הרווקות שמצטרפות לפעילות הקהילה מבטאות רצון אישי עז

האגודה האנתרופולוגית הישראלית
הכנס השנתי ה-37
"צר עולמי? – אנתרופולוגיה של משפחה שארות ויחסים"
המכללה האקדמית כנרת 22-23.4.2009

להתחתן ולהוליד ילדים, ונימת ייאוש מניסיונות זוגיות שלא צלחו עד כה בעולם החילוני במודרנה המאוחרת. במקביל, הן תרות אחר תכנים שימשו אותן בניסיון לשמור על יציבות משפחתית בעתיד. קהילת חב"ד המשיחית מספקת להן "סדנת הכנה לזוגיות", כלומר תהליך של חינוך מחדש למבנה משפחתי קלאסי (ברוח היהדות) והכוונה לחלוקת תפקידים מגדרית "נכונה". לתלמידות הסדנה שהוכיחו כי הן מתקדמות בתהליך ה"חזרה למשפחה" (על משקל "החזרה בתשובה"), יש גם תמורה בדמות שידוך עם אחד הגברים החילונים המשתתפים בסדנה זו. מנהיגות הקהילה, מצידה, יוצאת נשכרת שכן יש ביכולתה לפקח על חייהן האישיים של תלמידות הסדנה ואף לעודד אותן לבצע מצוות דתיות שיזרזו את ביאת הגבר ובעצם, יזרזו גם את ביאת המשיח. עיקרון ה"חזרה למשפחה" מאפשר, מחד, שילוב בין הדתיות והחילוניות ויצירת זהויות היברידיות חדשות, ומאידך, מהווה מקרה בוחן נוסף לפיתוח התשתית התיאורית העוסקת ב"מערבולת הזהויות" במודרנה המאוחרת.

מגיב: [הרווי גולדברג msharvey@huji.ac.il](mailto:msharvey@huji.ac.il)

מליאה: חגיגת ספרים

יו"ר: [ניר אביאלי avieli@exchange.bgu.ac.il](mailto:avieli@exchange.bgu.ac.il)

ספרה של גבריאלה ספקטור-מרזל - "צברים לא מזדקנים". – (gabrielasm@013.net)
סוקרת: עדנה לומסקי-פדר – (msednal@mscc.huji.ac.il)

ספרו של ראובן שפירא: – (shapi_ra@gan.org.il)

"Transforming Kibbutz Research: Trust and Moral Leadership in the Rise and Decline of Democratic Cultures"

סוקרת: אסתר הרצוג – (estherhertzog@yahoo.com)

ספרו של יוסף גינת – "[Bish'ah Justice Bedouin](http://www.bishah.org)" – (josephg@netanya.ac.il)

סוקר: עמנואל מרקס – (marx@post.tau.ac.il)

רצועת מושבים שישית - 14:45-16:15

17. שארות כתהליך: עוגנים תרבותיים וכינון משמעות במתח בין אידיאלים למציאות

Kinship as process: Culturally Bound Tensions Between Ideals and Reality

יו"ר: [חן ברם \(האוניברסיטה העברית\), chenb@mscc.huji.ac.il](mailto:chenb@mscc.huji.ac.il)

עמליה סער (אוניברסיטת חיפה), saaram@soc.haifa.ac.il

מושב זה בוחן סוגיות של שארות ומשפחה כהליך, תוך התמקדות במשמעויות של קשרים ושל ההסדרים החברתיים המתייחסים אליהם, וזיקתם לזהויות משפחתיות וקולקטיביות. בחינת הפערים בין פרקטיקות החברתיות של שארות ומשפחה לבין אידיאלים שונים (כגון כמו תפיסות וערכים תרבותיים המכתיבים מסגרות להסדרת קשרי שארות, או סדר חברתי הגמוני המכתיב מהי "המשפחה") מאפשרת לבחון מחדש מושגים בסיסיים המשמשים במחקרים על שארות ומשפחה. דיון בפערים אלה מלמד כיצד מונחים הנתפסים לעיתים בספרות כאוניברסאליים מקבלים משמעות מורכבת בעקבות בחינה המעוגנת בחוויה תרבותית והקשר חברתי. הדיון מתייחס גם לאופן בו מחקרים אנתרופולוגיים לומדים על שאלות של שארות, דנים בסוגיות של שארות כדי להאיר דיונים אחרים, כגון מעמד ואתניות, ומשתמשים בשארות כפריזמה מרכזית להבנת החברות הנחקרות.

Lecture 1:

Low-Income "Single Moms" in Israel: Reformulating the Gender Contract

עמליה סער (אוניברסיטת חיפה)

saaram@soc.haifa.ac.il

This paper on low-income "one-parent mothers" in Israel is based on 32 in-depth interviews and supportive data from a longitudinal study. Findings problematize scholarly treatments of "single mothers" as a universal category, showing it to be culturally specific and polysemic. It is argued that low-income one-parent mothers embody a central tension in the Israeli male-breadwinner/female-caretaker gender contract, as its initial class bias is exacerbated by the dissolution of marriage. By simultaneously adopting and re-formulating the hegemonic schema that frames their femininity as deficient, they expose the dual character of the contract as resistant to change and dynamic.

הרצאה 2:

אקסוגמיה בתנאי בידוד (!?): שארות, תרבות, והשתנות בקרב הצ'רקסים בישראל

חן ברם (האוניברסיטה העברית) chenb@mscc.huji.ac.il

המקרה של הצ'רקסים בישראל, קבוצה קטנה שאינה יהודית או ערבית, מאפשר לבחון מחדש מושגים בסיסיים הקשורים בשארות, משפחה וגבולות אתניים, ולהתבונן בדילמות של המשכיות ושינוי בקרב קבוצה השומרת בקנאות על זהותה בעקבות הגירה כפויה. עולמם של הצ'רקסים בישראל הוא דוגמא לשילוב של "ריחוק" ו"קרבה" ביחס לחברה הסובבת, ואף ביחס לעולמם של חוקרים "מקומיים". פרקטיקות הקשורות בשארות ומשפחה מעוגנות בעולמות משמעות תרבותיים שהתעצבו במולדת ההיסטורית, ובו בזמן הן נתונות לשינויים רבים, בהשפעת תהליכים חברתיים ופוליטיים בסביבה החדשה. אבחן שאלות הקשורות לאקסוגמיה ואנדוגמיה: מצבה של קבוצה המביאה עימה דפוס

אקסוגמי חסר פשרות (ביחס למשפחה, כפר, וקלאן) המתמודדת עם הצורך לאימוץ דפוס אנדוגמי כדי לשמור על הזהות התרבותית, צורך שהחריף בשל בידוד מקהילות אחרות במרחב בעקבות הקמת מדינת ישראל. מפגש מחודש עם הקווקז אחרי התפרקות ברה"מ מעמת את בני הקהילה עם הפער שנוצר בין האידיאל התרבותי והפרקטיקה החברתית, אף שבמונחים של הסביבה החדשה הדפוס האקסוגמי נשמר. הדיון בדפוסי נישואין מתקשר גם לשאלות מרכזיות אחרות: היחסים בין הקהילות הצ'רקסיות בישראל ומעמד האישה. מקרה זה מדגיש עד כמה שארות ומשפחה הם פריזמה מרכזית וחינוית להבנת קבוצה זו, ולהבנת "עמי תפוצה" בכלל.

מגיבה: [ציפי עברי \(אוניברסיטת חיפה\) - tsipy.ivry@gmail.com](mailto:tsipy.ivry@gmail.com)

18. 'אנתרופולוגיה כסיפור עם פואנטה' לזכר השנינות והחכמה בדרכו של שמואל בן-דור ז"ל

Story-telling with a point: Honoring the late Dr. Shmuel Ben-Dor

ני"ר: [ניר אביאלי \(בן-גוריון\) - avieli@bgu.ac.il](mailto:avieli@bgu.ac.il)

ד"ר שמואל בן דור היה ממקימי המחלקה למדעי ההתנהגות באוניברסיטת בן גוריון בנגב ולימד בה אנתרופולוגיה במשך שנים רבות. הוא היה מורה יוצא מן הכלל והעמיד דורות רבים של תלמידים שהוקסמו מן האופן שבו לימד הוא לימד אותם, בראש ובראשונה כמספר סיפורים מרתק ורב השראה אשר לא הסתפק בתיאור חי, רגיש ומרתק של אנשים ואורחות חייהם אלה והקפיד תמיד שלסיפור תהיה פואנטה אנתרופולוגית. המושב מוקדש לסיפור האנתרופולוגי כז'אנר וידון באופנים השונים בהם מאורגנת הפואנטה העומדת תמיד בלב הסיפור.

הרצאה 1:

האמת האנתרופולוגית של ד"ר שמואל בן דור ז"ל

חגית פרס (אוניברסיטת בן גוריון) - hperes@bgu.ac.il

שמואל בן דור לא אהב לעסוק בפרסום (כתוב) של תובנותיו הנרחבות באנתרופולוגיה. במקום זאת הוא עסק בצורה אינטנסיבית בהוראת האנתרופולוגיה. דרך אישיותו הבולטת ויכולותיו הפדגוגיות המרשימות הוא הותיר רושם עז על רבים מהסטודנטים שפקדו את קורסי המבוא ואת הסדנאות והשיעורים. במאמר זה אני רוצה לעסוק בערכה של מורשת לא כתובה זו. שמואל בן דור פעל בשנים שבהן האנתרופולוגיה עיצבה את עצמה מחדש. בזמן ששאלות אמיצות נשאלו לגבי עצם התשתית האפיסטמולוגית של הדיסציפלינה, תוך גרימת לא מעט אי בהירות מכוונת, אבל גם לא מעט תרעומת על "הסכנה שבאבדן זהות מקצועית" בגלל העמימות שהיא השרתה. הוא המשיך בעיסוקו הפדגוגי בצורה כמעט מיסיונרית, כשהוא מציב עצמו, תוך מחאה, מחוץ ליוכוחים ודיונים פוסט-מודרניים. לצורך מטרתו הפדגוגית הוא יצר סוג של "אמת אנתרופולוגית" העומדת שרירה וקיימת מחוץ ליוכוח הגועש המתנהל על מהות הדיסציפלינה. מהי אותה "אמת אנתרופולוגית" שאפשרה לשמואל בן דור ואולי גם לאחרים לצלוח את המשימה הלא פשוטה של הוראת אנתרופולוגיה בהצלחה? Renato Rosaldo

שכתב על בספרו (1993) Culture and Truth) על תהליך החיפוש אחר "אמת" בבניה מחדש של ניתוח חברתי, ישמש עבור משימה זו מקור השראה עיקרי בדיון זה.

הרצאה 2:

סיפורי שמואל בן-דור – הזמנה לחקר התרבות האנושית

גדי בן-עזר (המכללה למנהל - המסלול האקדמאי), gbenezer@gmail.com

Lecture 3:

Sarajevo`s City Hall and the Golden Fish: Spiteful Tales from the Balkans

פרן מרקוביץ (אוניברסיטת בן-גוריון), fran@bgu.ac.il

In the creative tradition of humanist anthropology, this paper analyzes the concept of inat, often translated as spite or defiance by contextualizing two tales in the cultural history of Bosnia. To honor the wit and wisdom of Shmuel Ben-Dor, the paper concludes by pondering the "pointa" that he would have attributed to these stories

מגיב: אלכס ויינגרוד (אוניברסיטת בן-גוריון), weingrod@bgu.ac.il

19. גידול ילדים: הוראות הפעלה, אינטימיות ואידיאולוגיה

Child Raising: Manuel, Intimacy and Ideology

יו"ר: דפנה הירש (האוניברסיטה הפתוחה) - dafnahi@openu.ac.il

מושב המאורגן על ידי האגודה. גידול ילדים הוא עניין של אידיאולוגיה ושל הקשר חברתי ותרבותי. מושב זה ימקם את אופני גידול הילדים, יחסיהם עם הוריהם ומושג מפתח ביחסים אלה: אינטימיות, בתקופת היישוב בעיר (תל אביב), בחינוך הקיבוצי בעשור הראשון למדינה ולאחריו ואינטימיות ביחסי הורים ילדים בקבוץ.

הרצאה 1:

הצגת מקרה של משפחה בקבוץ באמצעות ניתוח של צילומים באלבומי המשפחה.

עדנה בר-רומי פרלמן (מכללת סמינר בקבוצים) - barroniperlman@gmail.com

ניתוח מקרה של משפחה בקבוץ. ההרצאה תציג את דרכי ההתמודדות של משפחה המתאמצת לבנות לעצמה זהות כהורים, במסגרת החינוך הקיבוצי לפני 40 שנה, כפי שעולה מניתוח סמיוטי של צילומים באלבומי המשפחה. ניתוח הצילומים והנרטיבים המחוברים אליהם פותח צוהר לדילמות איתם התמודדו ההורים שגידלו את ילדיהם במסגרת של חינוך משותף ולינה משותפת. ניתוח צילומים בכלים סמיוטיים מאפשר הבנה לגבי האופן בו המשפחה ניסתה להגדיר את הזהות האינדיבידואלית שלה בתוך

המציאות הקולקטיבית. ניתוח סמיוטי מאפשר יצירת מערכת של השוואות ואנאלוגיות שיוצרות פרשנות מעמיקה לדימויים בצילומים. המחקר מציג תאור של דרכי בניית זהות המשפחתית ייחודית בתוך קהילה שדגלה באידיאולוגיה סוציאליסטית. העמדת צילומי המשפחה מתוך אלבום מול צילומי ילדות של ההורים עצמם מלפני תקופת הקבוץ מאפשרת יצירת ניתוח מעמיק של תהליך יצירת הדימויים בתוך אלבום המשפחה וניתוח משמעותם. ההרצאה תתייחס לנושאים של כוח ושליטה בשימוש בצילומים, מבט גברי מול מבט נשי, נושאים של אמהות וג'נדר ותביעת בעליות על זכרונות העבר גם הם יועלו כסוגיות בהרצאה.

הרצאה 2:

חוסר אינטימיות במשפחה בקיבוץ

סמדר גונן (מכללת כנרת) - smadargonen@013.net

ההרצאה תתבסס על ספרי 'שיחזור אינטימי' העומד לצאת לאור בהוצאת רסלינג. הספר משלב בין הגדרות לאינטימיות וזיכרונות ילדות מהלינה המשותפת בקיבוץ. אינטימיות היא קירבה רגשית בין אנשים, שכוללת דיאלוג כן, מעורבות ופתיחות. הקשר האינטימי מותיר אחריו ערך מוסף ויוצר שפה ייחודית, השייכת לשותפים בו. האינטימיות היא מסע אל תוך נפשנו בלוויית אדם שעוזר לנו לגלות אותה. היא נוצרת הן על-ידי מגע פיזי והן על-ידי דיאלוג מילולי. הטענה המרכזית שלי היא, כי בלינה המשותפת היה קיים באופן מובנה חסך באינטימיות, ולכן הוא גרם לחניכיו נכות רגשית. בקיבוץ הילד היה חי במסגרת בית-הילדים, ותפקידי הטיפול בו פוזרו בין כמה מטפלות. עקב כך הורגש עוד יותר חסרונה של דמות-הורה מכריעה אחת. תפקיד ההורים הוגבל ולא נוצרו תנאים הולמים לאינטימיות הורית. הילד לא היה שייך באופן בלעדי להוריו, ולא היתה לו דמות אחת משמעותית, שאליה יכול היה להיקשר עמוקות. הנטישה העקבית של האימהות והמטפלות הכריעה את בני-הקיבוץ, ולימדה אותם, שהאדם הוא יצור ננטש במהותו. חוסר-ההתנסות בחיי-משפחה תקינים הטביע את חותמו לתמיד בבני-הקיבוץ, גם אם הם לא תמיד מודעים לכך. חיי-ההרגש של בני-הקיבוץ דוכאו בפועל במשך זמן כה רב, עד כי נוצרה אצלם לעיתים אטימות לגבי רגשות הזולת ולגבי רגשותיהם-שלהם. ככלל, הרגשות לא היו מרכיב משמעותי בחיי הקיבוץ. אנחנו - ילדי החלום הכמהים לאהבה - נותרנו לא-גמורים, ונאלצנו ללמוד בדרך הקשה כיצד לשרוד בבדידותנו. היעדרו של חיבוק האם - שהיה אמור להשקיט את ביעותי-הלילה שלנו - נותר כמישקע עכור ומעכיר בכל תחומי חיינו.

הרצאה 3:

גידול ילדים: אידיאולוגיה, ידע ופרקטיקה 1924-1948

עפרה טנא (האוניברסיטה העברית) - otene@netvision.net.il

האימהות היו הממונות הבלעדיות על הטיפול בילדיהן בבתים הפרטיים בתקופת המנדט. הן נקראו לציית להנחיות המומחים בתחומי הרפואה, הפדגוגיה והפסיכולוגיה ולאמץ משטר קפדני בניהול גוף הפעוט. ציות להוראות הפעלה נועד להבטיח את התפתחותו הפיסיולוגית והנפשית הראויה של התינוק אשר יגדל להיות לאזרח מתון, קפדן, שאינו מהווה עול על החברה. האמהות אמצו ברצון כמה

מדפוס ההתנהגות המומלצים ואת הפרקטיקות הנלוות להם מתוך הכרה בתרומתם לבריאות הילדים, אך הן דחו דפוסים אחרים שלא מצאו לראויים.

מגיבה: דפנה הירש (האוניברסיטה הפתוחה) dafnahi@openu.ac.il

20. שולחן עגול – קהילה והסולידאריות החדשה

י"ר: גבריאל בר חיים (מכללת בית ברל)

אם הצטמצמותה של הסולידאריות החברתית המבוססת על השתייכות בקבוצות מסורתיות ומודרניות (הדתית, האתנית, המשפחה המורחבת והקהילה הגיאוגרפיות), צורות חדשות של סולידאריות חברתית הופכות לנפוצות ובולטות. לדוגמה, רשתות אינדיווידואליות, רשתות חברתיות, קבוצות אזרחיות, קהילות רוחניות ועוד. גידולן והתפתחותן של קהילות רוחניות, חלקן דתיות וחלקן חילוניות, וכמו כן קהילות אידיאליסטיות למיניהם, הופכות מסגרות אלו לנושא חשוב עבור החקירה האנתרופולוגית. הדיון בשולחן העגול ייסב סביב קהילות אלו, אופיין ומשמעותן.

רצועת מושבים שביעית – 16:30-18:00

21. בין סמל, טקסט וטקס ביהדות בת זמננו.

Between Symbols Texts and Rituals in Contemporary Jewry

י"ר: ניסים ליאון (אוניברסיטת בר אילן) nissimnu@bezeqint.net

המושג שבנדון עניינו אנתרופולוגיה של היהדות. המושג יציג שלוש זירות של תנועה בין טקס לטקסט ביהדות בת זמננו. ההרצאות יעסקו בדרך בה מוצגת ה"משפחה" וה"קהילה" על הסימנים המיוחדים לה ב-3 זירות בתנועה זו: חסידות תולדות אהרון, תנועת התשובה החרדית-מזרחית ותנועת התשובה הציונית-דתית. כל זירה מעין זו מציבה טיפול טקסטואלי וסמלי ביחסים המורכבים שבין היחיד למשפחה, לקהילה והתרבות שממנה או מתוכה הוא פועל בחיי היומיום. יחסים אלו יילמדו במושג, ביחס לביטויים מגוונים של תנועה אנושית במעברים מטקסט לטקס, מהמילה הכתובה לדרשה שבעל פה, מההטפה הכריזמטית לשגרת חיי היום יום.

הרצאה 1:

אל מול מציאות סדוקה- טקסים וטקסט אצל המטיף ההדיוט

ניסים ליאון (אוניברסיטת בר אילן) - nissimnu@bezeqint.net

המונח 'מטיף הדיוט' מתייחס במחקר היהדות המסורתית אל דמותו של דרשן עממי, הקם מתוך הציבור ועוסק בעקביות בהטפה, כלומר בדרשנות של תוכחה ומוסר, הנסמכת על מקורות מסורתיים. לכאורה התיאור הקרוב ביותר במחקר הדרשנות היהודית למטיף ההדיוט הוא מה שמכונה באידיש ה'רעדנער' ('הדברן'), כלומר "אדם המספר בציבור סיפורים עממיים בעיקר, תוך שימוש נדיר ולא שיטתי במקורות מסורתיים". אולם מה שאני מכון אליו בהרצאה זו הוא בעיקר מי שבהטפתו דווקא כן משתמש באופן תכוף במקורות מסורתיים, ואף מבקש לפרשם כחלק ממה שהוא רואה כמפעל אישי, מקומי של החזרה בתשובה המשולב במהלך היסטורי רחב יותר. אם כך הדבר הרי המטיף ההדיוט מייצג לכאורה את ההפך מה שמבקשת תנועת התשובה החרדית להשיג. בצד הציטונות, הכפיפות, השמרנות המתבקשת מציבור החוזרים בתשובה אנו נתקלים גם במי שבורים לעצמם קו חיים דתי החורג מהנהג והמסורת של התבנית החרדית ביחס להיררכיה הדתית, וביחס ל"רישיון" הנוהג כלפי המדריך הרוחני, מי שאמור להגיע מתוך עולמו של בית המדרש הממוסד והמפוקח ולא מתוך הציבור הפשוט. בהרצאה אתמקד בתנאים המשפחתיים והקהילתיים שבתוכם בורה לעצמו המטיף ההדיוט את החומרים התרבותיים שעמם הוא מגיב לקהילתו.

הרצאה 2:

תנועת התשובה: בין חרדיות ספרדית לציונות דתית

אסף שרעבי (אוניברסיטת בר-אילן) - pretty@bezeqint.net

"חוזר בתשובה" (או "בעל תשובה") הוא מושג אנליטי שנטבע במסגרת הקשר חברתי-תרבותי מסוים. מושג זה שזור בתוך הנחות מוצא לא רק בדבר מיצובו של האינדיבידואל בטרם החל בתהליך התשובה, תהליכי השינוי אותם הוא עובר ומיצובו הסופי לאחר השלמת הטרנספורמציה; אלא גם בנוגע לתפיסת העולם הנרכשת במסגרת אותו תהליך. במילים אחרות, בנוגע לעצם המושג "תשובה". בשנים האחרונות אנו עדים לתנופה הולכת וגוברת של תשובה ציונית דתית, המהווה דגם תשובה מקביל לדגמי תשובה מסורתיים יותר. באמצעות המושגים "יחיד", "קהילה" ו"טקסט", אבקש להצביע בהרצאתי על שני דגמים של "חוזר בתשובה" ושל "תשובה" - תשובה חרדית-ספרדית ותשובה ציונית-דתית - אשרטט בקווים כלליים את ההבדלים ביניהם ואת האופן בו התשובה הציונית-דתית מבדלת עצמה, בין השאר על ידי אינטלקטואליזציה של החזרה בתשובה.

הרצאה 3:

הפצת תורה באינטרנט, היתרונות מול האימונים שמציבה המודרניזציה בפני קבוצה מתבדלת ושמרנית

מירב עמרן (חוקרת עצמאית) - Merav60@gmail.com

בחברה החרדית ניכרת פריחה של ארגונים, המתמחים בהפצת אלפי שיעורים תורניים באמצעי תקשורת המונים. במידה רבה הופכים אמצעי התקשורת המודרניים להיות אמצעי מרכזי ליצירת קשר בין אדם ליהדותו וכמקור לחוויה הדתית בכלל. המחקר מתנהל בשיטה אתנוגרפית איכותנית. הוא מתמקד בשלושה ארגונים, המפיצים שיעורי תלמוד באמצעות טכנולוגיות תקשורת והעברת שיעורים

פרונטאליים במגזר העסקי בחברה החילונית. הוא בוחן כיצד כל אחד מהם מתמודד עם הבעייתיות שמציבה המודרניזציה בפני חברה, המבקשת לשכלל את שיטות והיקף הלימוד התורני, אך בו זמנית לשמור על ייחודה כחברה מתבדלת ושמרנית. המטרה אינה החזרה בתשובה, אלא: חיזוק הזיקה למקורות המקודשים ליהדות מבלי שבהכרח יחול שינוי באורח החיים של הלומד; חיזוק הסטטוס של המחנה החרדי כמי שאמון על מקורות היהדות; הצגת התלמוד כ"אמת" שאין בלתי. מבין הסוגיות לדיון ולמעקב: * פיתוח ז'אנר השיעורים כמשקל נגד לסגנון הפנאי המודרני המתפשט בחברה החרדית; * צריכת התלמוד היא בעלת זיקה מגדרית גברית ברורה, על אף שהשיעורים באינטרנט נגישים לכל. סיבה אחת אפשרית היא, שאין הרחבה של השיעור מעבר לדיון הטקסטואלי, ולכך נשים חרדיות אינן מורגלות. * בעלי תורים בעיתונות החרדית חוששים, כי הפיכת לימוד "הדף היומי" לתופעה רחבת היקף תערער את "חברת הלומדים". החשש מתגבר נוכח הנכונות המסתמנת מצדה ההנהגה החרדית להפנות חלק מבני הקבוצה לעבודה יצרנית. * צריכת שיעורי תלמוד במגזר העסקי: האם יש בהתעניינות זו עניין מהותי, או שזוהי "אופנה" חולפת? הרי מדובר בלימוד המחייב ידע מוקדם, חלקו בארמית, וחלק ניכר ממנו כלל לא רלוונטי לאורח החיים העכשווי.

הרצאה 4:

מיהו החסיד? על טקסט, טקס והבניית גבולות חברתיים

שלמה גוזמן- כרמלי (אוניברסיטת בר אילן) - shlomoguzmen@gmail.com

במבט אנתרופולוגי, השאלה מיהו החסיד, הופכת לשאלה על לכידות וגבולות תרבותיים וחברתיים. הגישה הסטרוקטורליסטית באנתרופולוגיה, מנסה לאתר את המבנה הדומה שבכל תרבות ותרבות, אבל בתרבות החסידים באופן מאוד פרטיקולארי ישנו דגש מבני נוסף וברור, דגש שונה מהמאפיינים של תרבות מערבית, מודרנית, הומניסטית. הפרט אינו במרכז- הוא בורג במכונה משומנת היטב, כך אפילו האדמו"ר, למרות תכונותיו יוצאות הדופן, לא מתקיים כפרט. גם האדמו"ר הניצב על הקרקע, אך ראשו נטוע בגובהי מרומים, הוא בבחינת כלי, צינור, המקשר בין משהו למשהו, בין האל לחסידיו, על כן- אין אדמו"ר ללא חסידים ורק בעזרת יציבות חברתית, נוצרת קהילה חזקה שקיומה פירושו- קירוב הגאולה. הטקסט והטקס משמשים בקהילתם של חסידי תולדות אהרון כגורמים המעצבים את גבולותיה של הקהילה. גבולות הקהילה באים לידי ביטוי במובנים ורבדים שונים כגון: הסביבה הפיזית, מגדר, נישואין, כלכלה, חינוך, לבוש, שפה וחלוקה אופרטיבית לשכבות גיל הקיימת בחסידות. בנוסף ושלא בדומה לחסידויות אחרות, קיים בחסידות תולדות אהרון טקסט מכונן- אוגדן תקנות עליו נדרשים חסידי תולדות אהרון לחתום מדי שנה כמעין התחייבות חוזית לשמירה על כללי ההתנהגות בחסידות. ההרצאה תבקש לשרטט בקצרה את הקשר הסבוך בין הטקסטים הייחודיים לחסידות זו אל סימבולים תרבותיים ומציאות חברתית של התבדלות, חומרות והפרדה.

22. המשפחה בצג ובדף: ייצוג המשפחה בתקשורת

The Family in Monitor and paper :Representations of Family in the Media

יו"ר: גלעד פדבה (מכללת בית ברל) - padvagd@bezeqint.net

מושב מאורגן על ידי האגודה. מרכזיותה של הטלוויזיה בשיח החברתי והציבורי משליך גם על המשפחה – משפיע עליה ומושפע ממנה. המושב ידגים זאת באמצעות שלושה מוקדים: שיח פמיניסטי בעיתונות חרדית לנשים; משפחה בערוץ הישראלי-אתיפי; הפוריות הלאומית בסדרה "עבודה ערבית".

הרצאה 1:

ביטויים של שיח פמיניסטי במגזינים המסחריים לנשים/למשפחה בחברה החרדית בישראל

אורלי צרפתי (מכללת עמק יזרעאל) - orlyt@yvc.ac.il

דליה לירן-אלפר (המכללה למנהל ומכללת בית ברל) - liranalper@gmail.com

מזה כשני עשורים, מתחוללים תהליכי שינוי בשיח הנשי בחברה הדתית-חרדית. כחברה המשמרת באורח חיייה הפרדה מגדרית ברורה בתהליכי הסוציאליזציה שלה, מעמדה של האישה ותחומי פעילותה מוגדרים במרחב הביתי ומגולמים בפסוק: "כל כבודה בת מלך פנימה". הנשים מודרות מהחיים הציבוריים תוך שמירה על התפקידים הנשיים המסורתיים. בין הגורמים המרכזיים לתהליכי השינוי: - התפתחותה של מפת תקשורת חרדית חדשה הכוללת גם עיתונות מסחרית המתאפיינת בכך, שאינה נתונה לפיקוח דתי ופונה לקהלי יעד מוגדרים כנשים וילדים. - נשים כותבות מייצרות שיח נשי תקשורתי ומעלות נושאים המעסיקים נשים שקודם לכן כמעט ולא זכו לחשיפה תקשורתית. נוצר פורום של שיח נשים המתקיים במרחב הציבורי הגם שחלק מהנושאים עוסקים במרחב הפרטי. בכך מהווה העיתונות המסחרית זירה חשובה לחילחול של רעיונות חדשים ובכלל זה, השיח הפמיניסטי. נציג מחקר בתהליך שסוקר ומנתח את השיח התקשורתי המתפרסם במגזינים 'משפחה טובה' ובמוסף 'בתוך המשפחה' של 'משפחה'. במחקר נבחנו בשיטות של ניתוח תוכן איכותי, כל הכתבות והטורים, שהתפרסמו במגזינים שנדגמו במשך ארבע שנים מינואר 2005 ועד דצמבר 2008. במחקר יתווו קווי השיח הנסבים סביב הנושאים: ניהול הבית, הורות וגידול ילדים, יחסים זוגיים, יחסים עם המשפחה המורחבת, עבודה, פרנסה והמרחב הציבורי, יופי וטיפוח הגוף, מימוש עצמי ותחביבים. תובנות ראשוניות העולות מהמחקר מצביעות על שיח מרתק המתנהל על דפי המגזינים. ניתן לאתר ניצני שיח פמיניסטי, תוך גיוס המאפיינים של סוגת עיתוני הנשים כסיפור אישי וטורי עצות ובאמצעות דיון בפרקטיקות מעשיות המתמקדות בעולם התוכן הלגיטימי לנשים בחברה החרדית.

הרצאה 2:

הרחם הלאומי: המאבק על הפוריות בין ערביה ויהודיה בסטירה הטלוויזיונית "עבודה ערבית"

חווה תדהר (מכללת כנרת) - chavat@012.net.il

מירי גל-עזר (מכללת עמק יזרעאל ומכללת כנרת) - miri-gal@012.net.il

המאמר מתוך מחקר בתהליך, העוסק בפענוח הסדרה בקרב קהלים שונים, מציג ניתוח שיח של פרק הסיום ב"עבודה ערבית", סדרת טלוויזיה סטירית דו-לשונית, עברית וערבית מאת סעיד קשוע, ששודרה

בערוץ 2 במהלך 2008. הפרק מתאר תחרות לידה בין שתי משפחות יהודית וערבית (שחקנים יהודים וערבים) המתחרות על פרס של מיליון שקל שיוענק ליולדת שתלד ראשונה תינוק ליום-העצמאות ה-60 לישראל. הכוונה להביס אומה, באמצעות שליטה ברחם הלאומי, כדי לצמצם צאצאיה ל"מעטים", תוארה כבר בתנ"ך: פרעה שחשש מעבדיו העברים "הפרים ורבים" במצרים, גזר על בניהם הבכורים מוות בטביעה בנילוס: "היאורה תשליכוהו" (כ- 1300 לפנה"ס). כך "מעטים מול רבים", נרטיב יהודי היסטורי-תרבותי עתיק, חוזק והשתמר לאורך היסטוריה אנטישמית ארוכה ושואה, והפך ל"מובן מאליו", המעורר את חרדות האומה העמוקות, במיוחד עקב הסכסוך המתמשך בין ישראל לערבים. בטקסי יום-העצמאות הראשונים של המדינה, ראש הממשלה, דוד בן-גוריון העניק פרס ל"גוף הפורה" - "האם האידיאלית היולדת 12 ילדים למדינת ישראל". בהקשר המתמשך של הקונפליקט, היוצר חרדה לאומית, המיעוט הערבי-ישראלי (20%, 1,450,000 מיליון אזרחים), נתפס כ"אויב פנימי", המשתמש ב"רחם הלאומי הפורה" כבנשק, כדי ללדת "ילדים רבים", חלק ממיליונים רבים של מוסלמים שמטרתם להשמיד את ישראל"; וזאת על אף שהילודה של ערביות-ישראליות יורדת באופן עקבי במשך 60 שנות המדינה, בעקבות תנאים כלכליים משופרים ועלייה מתמדת בהשכלתן האקדמית. נשים יהודיות-ישראליות עדיין מגויסות לפרויקט הלאומי – התקבלותן לחברה הישראלית נסמכת על שני תנאים: השירות בצבא, ולידת ילדים "רבים" בד בבד עם טיפוח המשפחה. ההרצאה תציג כיצד מבני העומק התרבותיים - מיתוסים, ערכים, חרדות, ונורמות ועוד, המתגלמים בפרק, מעוררים משמעויות היוצרות צחוק ומשובה בצד תובנות מאירות עיניים.

הרצאה 3:

המשפחה בראי ערוץ הטלוויזיה הישראלי האתיופי IETV

תמר קנה (אוניברסיטת חיפה) - tkaneh@gmail.com

ב-2007 עלה לשידור ערוץ הטלוויזיה הישראלי האתיופי IETV, הוא משדר בכבלים ובלוויין ומנויים אליו כ-15,000 בתי אב. התוכניות נחלקות לשידורים ישירים מהערוץ הממלכתי האתיופי, הפקות מקור מקומיות וסרטים בעברית שדובבו לאמהרית. השידורים הם בשפה האמהרית ובטיגרנית ללא כתוביות. בעקבות שם הערוץ, המחקר ממנו יוצא מאמר זה בחן מהי הישראליות האתיופית אשר מיוצגת ומיוצרת בערוץ? עבודת השדה כללה תצפיות משתתפות בכל זירות הפעולה של הערוץ: ימי צילום באולפן, כתבות שטח, חדרי עריכה, ישיבות צוות, הפקות דרמה ועבודה שוטפת במשרדים. כמו כן, כלל המחקר ראיונות עומק וראיונות ממוקדים עם תשעה מהעובדים. להשלמת התמונה נערך ניתוח של מסמכים רשמיים ותוכניות ששודרו. תכני הערוץ עוסקים בלימוד הצופים על הדרך ל"חיים נכונים" על פי המודל הליברלי ההגמוני. אחד הנושאים השכיחים בדיונים ב"חיים נכונים" הוא חיי המשפחה. במסגרת דיונים אלה מוצגים כללים: לתכנון המשפחה בעידן המודרני, חינוך ילדים בגיל הרך, קשר בין בני זוג, תקשורת הורים ומתבגרים וחשיבות קריירה של הורים לקידום המשפחה. בנוסף, צולמה בערוץ דרמה בשם "יחד כל הדרך" המגוללת את סיפורה של משפחה יוצאת אתיופיה על קשיי ההסתגלות שלה לחיים בישראל. המאמר הנוכחי יבחן כיצד נתפס קהל היעד בעיני העובדים ועל פי ניתוח התוכניות. בפרט תודגש דמות המשפחה האתיופית "המצויה" אל מול "הרצויה" כפי שזו מצטיירת בתכני התוכניות. על מנת לעשות כן

יעשה שימוש במונח אזרחות כהליך דינמי ומתמשך המכיל בתוכו מאבק בהדרות ואפילו גזעיות יחד עם הפנמתם של רעיונות ותפיסות עולם הגמוניות (Ong, 1996, 2003) ו"העסקה הליברלית" אשר מתארת את המשא ומתן שעורכים מיעוטים אתניים עם רעיונות ליברליים הגמוניים שאת חלקם הם דוחים ומאתגרים בעוד שהם מפנימים חלקים אחרים (Sa`ar, 2005).

מגיב: גלעד פדבה (מכללת בית ברל) - padvagd@bezeqint.net

23. שולחן עגול: הוראת מבוא אנתרופולוגיה

יו"ר ג'קי פלדמן (אוניברסיטת בר אילן)

משתתפים:

תמר אלמור (אוניברסיטה העברית),

ציפי עברי (אוניברסיטת חיפה),

ניר אביאלי (אוניברסיטת בן גוריון),

טובה גמליאל (אוניברסיטת בר אילן),

תמר ארז (אוניברסיטת בן גוריון)

מליאה – מושב מסכם

אנתרופולוגים בעת סערה: משמעויות מקומיות של שעת חירום

Anthropologists in Stormy Days: Local Meanings of Times of Emergency

יו"ר: עפרה גולדשטיין-גדעוני (אוניברסיטת תל אביב)

משתתפים:

עמליה סער (אוניברסיטת חיפה),

איסמעיל נאשף (אוניברסיטת בן גוריון),

יהודה גודמן (אוניברסיטה העברית),

מתדיין: מייקל למבק (אוניברסיטת טורונטו).